

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2013

Jan Pelich

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra Pedagogiky

Bakalářská práce

Jan Pelich

Analýza lokálních specifík životního stylu mladých uživatelů
drog jako východisko plánování prevence

Analysis of the Local Specifics of Young Druguser's Life
Style as Basis for Prevention Planning

2013

Jan Pelich

Děkuji PhDr. Jitce Lorenzové, Ph.D. za odborné vedení mé závěrečné bakalářské práce, za cenné rady a připomínky.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších zdrojů.

V Praze dne

.....

podpis

Klíčová slova (česky):

Drogy, mládež, uživatel, životní styl, lokální komunita, závislost, prevence, výzkum

Klíčová slova (anglicky):

Drugs, youth, user, life style, local community, addiction, prevention, research

Abstrakt (česky):

Bakalářská práce na téma "Analýza lokálních specifík životního stylu mladých uživatelů drog jako východisko plánování prevence" se zabývá životním stylem mladých uživatelů drog ve městě Hostivice. Klade si za cíl na základě analýzy životního stylu drogových uživatelů a analýzy primárního preventivního programu navrhnout změny v lokálním preventivním programu.

V teoretické části jsou definovány pojmy lokální životní prostředí, lokální komunita a životní styl, o které se tato práce opírá. Dále je zde popsán a analyzován lokální primární preventivní program.

Praktická část je potom pojatá jako etnografický výzkum, který analyzuje pomocí zúčastněného pozorování a rozhovorů životní styl mladých uživatelů drog.

Abstract (in english):

The Bachelor thesis "Analysis of the Local Specifics of Young Drug Users' Life Style as Basis for Prevention Planning" focuses on the young drug users' life style in the town called Hostivice. It aims to suggest changes in the local prevention program on the basics of analysis of the drug users' life style and analysis of the primary prevention program.

In the theoretical part, the concepts of the environment, local community and life style are defined because of the focus the whole thesis. It describes and analysis local primary prevention program.

The practical part is contained by ethnographical research, which it analysis young drug users' life style by participant observation and interviews.

Obsah

1. Úvod.....	2
2. TEORETICKÁ ČÁST	3
a. Lokální životní prostředí	3
i. Vymezení pojmu	3
ii. Lokální prostředí	4
iii. Hostivice - zástupce příměstského prostředí	6
iv. Komunita jako prostředek socializace v lokálním prostředí	10
v. Typologie komunit	11
b. Primární preventivní program a jeho lokální specifika	14
i. Pojem primární prevence	14
ii. Současný stav primární prevence v Hostivici	16
c. Životní styl	23
i. Vymezení pojmu	23
ii. Determinanty životního stylu	24
iii. Struktura životního stylu	25
iv. Typologie životního stylu	27
3. EMPIRICKÁ ČÁST	30
a. Specifikace použité metodologie	30
i. Výzkumné otázky a cíl výzkumu	30
ii. Pojetí výzkumu	30
iii. Výzkumný soubor	31
iv. Metody sběru dat.....	31
v. Metody analýzy a interpretace	32
b. Výzkum.....	33
i. Základní informace	33
ii. Drogy užívané v lokalitě	33
iii. Analýza dat.....	36
iv. Výsledky výzkumu.....	44
v. Doporučení pro primární prevenci	47
4. Závěr	49
5. Seznam použité literatury a odborných pramenů	50

1. Úvod

Na úvod bych chtěl říci, že nejsem rodilý obyvatel Hostivice. Do Hostivice, malého města ležícího v zátoce Prahy, mezi letištěm Václava Havla a Zličínem, jsme se jako rodina přistěhovali v roce 1997 jako do místa, které maminka vybrala, abychom unikli z víru velkoměsta a měli, já a mé dvě sestry, klid pro náš nerušený vývoj. Vše šlo jako po másle. Do školy jsme dojížděli do Prahy, navštěvovali ve volném čase kroužky a v neposlední řadě maminka vždy dbala o to, abychom byli kulturně na úrovni. Absolvovali jsme tedy nepřeberné množství divadelních představení, výstav a koncertů vážné hudby. Správné je poznamenat, že ne vždy jsme to přijímali s nadšením. Po základní škole jsem nastoupil na střední školu, na které jsem, k překvapení všech, také úspěšně odmaturoval. Po neúspěšném složení přijímacích zkoušek na vysokou školu jsem odjel na nějaký čas do Londýna, což pro mne byla velká zkušenost. Přes všechny radosti a starosti všedního dne si nikdo z nás nevšiml, že se něco děje. Starší ze sester nastoupila na střední školu, do které dojížděla na Kladensko. Seznámila se tam s partou, která místo do školy chodila po místních restauracích a klubech. Chvíli se jí to dařilo před námi tajit, ale nakonec se vše provalilo. Když na to maminka přišla, bylo už pozdě. Sestra nedokázala úspěšně ukončit ročník a musela ho opakovat. Poté následovala změna střední školy, kam však také nechodila, jak měla. Našla si závadového přítele, začala doma krást a brát drogy. Vše vyvrcholilo jejím odchodem z domova na tři roky. Dlužno dodat, že jí to prospělo. Dnes je zase zpátky s námi, chodí do práce a daří se jí dobře. Zhruba rok po jejím odchodu a celkové zklidnění situace jsem se začal sám sebe ptát: Kde jsme udělali chybu? Proč v rodině, které nikdy nic nechybělo, se najednou dějí takové věci? Snažil jsem se s přestávkami pátrat po příčinách, postupně jsem si skládal jednotlivé kamínky do výsledné mozaiky.

Téma bakalářské práce jsem si zvolil proto, že mne drogy a drogové závislosti zajímají a rád bych v lokální komunitě přispěl něčím, co má smysl. V bakalářské práci si kladu za cíl analyzovat životní styl mladých uživatelů drog, na jehož základě bych rád navrhl změny v lokálním preventivním programu, protože mi připadá, že se mívá účinkem. V rámci analýzy se pokusím získat náhled na životní styl mladých uživatelů drog v lokalitě, jeho determinanty a pokusím se zjistit, jak drogy ovlivňují obecně životní styl jejich uživatelů. V rámci práce se také pokusím rozebrat preventivní aktivity v lokalitě a nastínit změny, které by dle mého názoru preventivnímu programu pomohly. Bakalářskou práci pojmu jako kvalitativní výzkum zaměřený na úzkou cílovou skupinu uživatelů drog.

2. TEORETICKÁ ČÁST

a. Lokální životní prostředí

i. Vymezení pojmu

Chceme-li mluvit o prostředí, je třeba si nejdříve přiblížit, co si pod tímto pojmem představít. Pojem "prostředí" je velmi široký a používá se napříč vědami, nás však bude zajímat jeho sociologické, resp. pedagogické pojetí. Z geografického hlediska můžeme na prostředí nahlížet jako na soubor přírodních a společenských předmětů a jevů, které nás obklopují a vytvářejí podobu světa kolem nás, ať už celosvětově, tedy globálně (např. data, se kterými pracujeme na internetu v ČR, se mohou ukládat na disk, který je umístěn např. v Kalifornii), v rámci států (např. přírodní podmínky nebo zákony daného státu), u nás krajů, až po obec, město ve kterém žijeme. Takové prostředí nám vytváří podmínky pro život, můžeme tedy hovořit o životním prostředí. (Kraus, B., 2001, s. 99)

Životní prostředí člověka však nejsou jenom materiální statky, předměty na které si můžeme rukou sáhnout. Patří sem také jednotlivé mezilidské vztahy či abstraktní hodnoty jako věda, umění, či náboženství. Důležité tedy je, že životní prostředí poskytuje podněty pro rozvoj osobnosti. (Kraus, B., 2001, s. 99) Blížkovský chápe životní prostředí jako část objektivní reality, s níž jsou lidé v interakci, kterou poznávají, hodnotí i přetvářejí, na kterou reagují, které se přizpůsobují. (Blížkovský, B., 1992, s. 35)

Podle Krause je životní prostředí ta část světa (prostor, který člověka obklopuje), s níž je člověk ve vzájemném působení, ovlivňuje jeho vývoj a on na tyto podněty reaguje, přizpůsobuje se a také je svou prací aktivně mění. (Kraus, B., 2001, s. 99)

Na prostředí se dá nahlížet z celé řady zorných úhlů, můžeme členit prostředí z hlediska klimatických podmínek, na základě charakteru krajiny (jinak se bude lidem žít v rovinaté nížině, jinak ve vysokých horách), či podle hustoty zalidnění. Nejběžnější typologií je však typologie na základě velikosti. Rozlišujeme makroprostředí, to vytváří životní podmínky celé společnosti, regionální (prostor pro život širší společenské skupiny), lokální prostředí (zde jde většinou o skupinu lidí žijících na území jednoho města, obce) a mikroprostředí obsahující životní prostor každého z nás. (Kraus, B., 2001, s. 100) Pro tuto práci je klíčové lokální prostředí, pojďme si ho tedy blíže specifikovat.

ii. Lokální prostředí

T. Pilch definuje lokální prostředí jako skupinu lidí žijících na ohraničeném teritoriu, uznávající společné hranice, symboly, hodnoty (s vědomím jisté diference a zvláštností), užívající stejných institucí a služeb, žijící v jistém pocitu sounáležitosti a vnitřní bezpečnosti a připravená ke společným činnostem. (Pilch, Lepalczyk, 1995, s. 157) Na základě další diference pak mluvíme o lokálním prostředí městském a venkovském.

1. Městské prostředí

Městské prostředí je specifické v tom, že koncentruje velké množství lidí na relativně malém prostoru, ve kterém většina obyvatel, pokud se nerozhodnou přestěhovat mimo město, prožije velkou část svého života. A co člověk, to osoba samostatně smýšlející a podílející se svým chováním na utváření svého okolí ať už v pozitivním, či negativním smyslu. Při tak velké koncentraci obyvatel jako mají např. naše krajská města není vůbec jednoduché zajistit, aby každý obyvatel mohl uspokojit své potřeby, od potřeb pro život nezbytných, jako je potrava, která se musí zpravidla dovážet (město jí na svém území není schopno vyprodukovat dostatečné množství), po potřebu bezpečí (společenská anonymita města je ideální pro růst kriminality). Naopak potřeba duchovního růstu zde může být uspokojována velmi dobře, městské prostředí nabízí prostřednictvím velkého množství institucí a kulturních zařízení mnoho možností ke vzdělávání a kulturnímu vyžití obyvatel.

T. Pilch shrnul charakteristiku městského prostředí do osmi bodů:

1. Účast obyvatel, mládeže ve velkém počtu v různých cílových a účelových skupinách.
2. Dominance konzumního přístupu a povrchnost v charakteru mezilidských vztahů
3. Zánik tradičních autorit, nedostatek výrazných společenských autorit
4. Nefungující neformální společenská kontrola
5. Výrazná anonymita v životě a činnostech v lokalitě
6. Výrazný pokles institutu sousedství
7. Výrazná proměnlivost, rychlost v celém životě
8. Výrazná diference v profesní struktuře a společenském rozvrstvení

2. Venkovské prostředí

Když nahlédneme do Velkého sociologického slovníku, zjistíme, že "venkov je obydlený prostor mimo městské lokality tradičně charakterizovaný orientací na zemědělství a menší hustotou obyvatel, ale i jiným způsobem života, většinou propojeným s přírodou, a také s jinou sociální strukturou ve srovnání s městem". (Velký sociologický slovník, 1996, s. 1380)

V charakteristice venkovského prostředí můžeme do jisté míry použít protiklady k městskému prostředí. Život na venkově plyne pomaleji než ve městě, řídí se zde z velké části ročním obdobím a přírodními podmínkami obecně. Značná část obyvatelstva je zaměstnaná v zemědělství a přidružené výrobě, ve kterém se sezónní práce opakují v pravidelných cyklech podle ročního období. Velký vliv zde mají tradiční autority jako rodiče, učitel, duchovní. Je zde kladen důraz na věk vyplývající z přirozeně větší zkušenosti starších obyvatel, kteří se těší úctě. Stále je zde zakořeněn zvyk předávat životní znalosti z generace na generaci. V důsledku toho se zde stále uchovávají tradice a místní zvyky, které z měst již většinou vymizely. Držené obyčeje a zvyky utváří charakteristický folklór venkovského prostředí, který také plní funkci kulturní a zábavní.

Funguje zde vysoká neformální společenská kontrola, můžeme s nadsázkou říci, že "tam-tamý stále duní", a když dítě provede nějaký skutek neslučitelný se společenskými normami, hned o tom ví celá vesnice. Totéž platí i o dospělých, chybí zde životní anonymita, charakteristická pro městské prostředí.

Na venkově rovněž drží lidé při sobě, institut sousedství a sousedská solidarita zde mají pořád nezastupitelnou úlohu. Každý sousedovi rád pomůže, protože ví, že až bude potřebovat pomoci on, soused mu to rád vrátí. Počátky toho můžeme vysledovat až do doby, kdy nedržet pospolu znamenalo také občas zemřít na následky svého jednání.

3. Venkov tradiční vs. venkov současný

Postupem času se rozdíly mezi městským a venkovským prostředím postupně ztrácejí, Kraus v této souvislosti mluví o venkově tradičním a současném. (Kraus, 2001, s. 129)

Velký podíl na celkovém sbližování městského a venkovského prostředí má pokrok ve vědě a technice. Obyvatelé venkova mají prostřednictvím nových i tradičních médií přístup k aktuálním zpravodajským informacím, vědí, co se děje jak na regionální, tak i na státní či globální úrovni. Mohou se na dálku dorozumívat skrze moderní komunikační kanály, využívat internet a sociální síť. Celkový styl života tedy významně akceleroval a umožnil obyvatelům venkova být ve spojení s okolním světem takřka v reálném čase.

Taktéž již nemůžeme říci, že se obyvatelé venkova živí hlavně zemědělskou činností. Tradiční zemědělství výrazně ovlivnila automatizace výroby, stále klesá počet pracovníků potřebných ke splnění stejného pracovního úkolu. V důsledku toho musí obyvatelé hledat jiné profesní uplatnění, zvýšila se profesní diferenciací obyvatelstva.

Jako další příčiny zvyšující se profesní diferenciací můžeme uvést lepší všeobecně lepší dostupnost středoškolského a vysokoškolského vzdělání a výrazné zvýšení dostupnosti osobních dopravních prostředků pro širokou populaci (záměrně nezmiňuji zlepšení dostupnosti veřejné dopravy, neboť v posledních letech v rámci úsporných opatření na straně jedné a snahou soukromých dopravců o co nejvyšší státní kompenzaci ušlých zisků z veřejné dopravy na straně druhé dochází k redukci jízdních řádů, popř. k záměrnému nenavazování jednotlivých spojů).

S dostupnějším vzděláním a přísunem informací se také zvyšují životní aspirace mladé generace. Mají větší možnost volby, již není takový problém navštěvovat školu v jiném, i vzdálenějším městě od místa bydliště, popř. v rámci mezinárodních výměnných programů vyjet do zahraničí.

Je potřeba říci, že s postupným zmenšováním rozdílů mezi městským a venkovským prostředím a se snižováním vlivu tradičních autorit a nástupem nových jde ruku v ruce i větší riziko hrozeb a sociálně - patologických jevů, dříve se na venkově nevyskytující nebo jen v omezené míře. Jde především o majetkovou trestnou činnost a zvýšené riziko užívání psychotropních látek, které je na venkově o to nebezpečnější, protože je zde omezenější vliv kulturních institucí a jedinec často nemá možnost dostatečného přísunu kladných kognitivních podnětů.

iii. Hostivice - zástupce příměstského prostředí

Po vymezení pojmů městské a venkovské prostředí si pojďme přiblížit lokalitu, jejíž obyvatelé a instituce jsou předmětem výzkumu této práce.

Hostivice je obec ležící při západní hranici Prahy, situovaná mezi pražskými částmi Sobín a Ruzyně. Od roku 1978 má status města. Počet obyvatel činil k 1. lednu 2013 7647, z toho přibližně 1200 navštěvuje základní, střední či vysokou školu. (Český statistický úřad, 2001, veřejná databáze) V obci je vybudována nový moderní areál základní školy, dále je k dispozici gymnázium se zaměřením na golf a tenis, malotřídní základní škola pro děti se specifickými potřebami a v nedávné době rozšířená mateřská škola, která však stále trpí nedostatečnou kapacitou. Ve městě je zastoupen lehký průmysl a převážně obchod a služby,

přibližně polovina lidí za prací vyjíždí mimo obec. (ČSÚ, 2001, veřejná databáze) Ve městě chybí kulturní instituce umožňující občanům a zejména mládeži navštívit kulturní akce, působí zde však řada organizací a spolků zaměřených na aktivní trávení volného času.

V nadpisu podkapitoly jsem Hostivici determinoval jako příměstské prostředí. Proč? Hostivice svou polohou na samé hranici metropole sice vykazuje některé znaky typické pro městské prostředí, zároveň je ale pořád od Prahy oddělena krátkou dojezdovou vzdáleností, leží tedy mimo území metropole a přetrvává zde mezi starousedlíky typický životní styl obyvatel venkova. Praha Hostivici přináší pracovní a volnočasové příležitosti, zároveň ale strategická poloha Hostivice v sousedství mezinárodního letiště jí přináší výhody v podobě přílivu nových investic např. neustále se rozšiřující velký skladový areál na katastrálním území města a s tím spojené hospodářské výhody.

Relativně vysoký počet nově přistěhovaných obyvatel (cca 300 obyvatel / rok) značí, že je obec vyhledávána lidmi, kteří nechtějí žít přímo ve velkoměstě, zároveň se však od metropole z různých důvodů nechtějí / nemohou odpoutat. V Praze mají například zaměstnání, přátele, využívají rozmanitých sociokulturních možností, ale zároveň chtějí bydlet blíže přírodě, mimo pulzující metropoli. Dalším důvodem migrace do obce je cenově dostupné bydlení ve vlastním domě, na které by lidé jinak v Praze nedosáhli. To však sebou přináší úskalí v podobě velkého počtu novousedlíků, kteří v obci nemají kořeny a domů jezdí akorát z důvodu spánku a relaxace. Na rozdíl od starousedlíků, kteří se v obci narodili, či zde prožili významnou část života nemají novousedlíci zájem o své sousedy, je zde omezen institut sousedství a neformální sociální kontrola. Na druhou stranu zde chybí velká anonymní sídliště, ve kterých se obyvatelé z důvodu přemíry sociálních kontaktů uzavírají spíše do sebe a mládež se navzájem zná aspoň zprostředkovaně v rámci své subkultury, můžeme tedy říci, že sociální kontrola zde funguje, byť v omezené míře.

Dalším znakem současného venkova je omezené působení kulturních institucí ve městě. V obci až na pár výjimek chybí kulturní instituce nabízející odpovídající kulturní program. Městský úřad sice k 1.1.2013 zřídil Městské kulturní středisko, pod které spadá knihovna, sokolovna a koncerty vážné hudby v prostorách městského úřadu, jeho aktivity však nejsou sto zaujmout zejména mladší generaci. Za kulturou je tedy v naprosté většině případů potřeba dojíždět, zejména do Prahy, což přináší další starosti, hlavně mládeži, která různé koncerty a party vyhledává nejčastěji. Hlavním problémem je velká vzdálenost od centra Prahy a také absence nočních spojů veřejné dopravy.

Současné venkovské prostředí se tomu městskému přiblížilo asi nejvíce v oblasti dělby rolí. Již např. dávno neplatí, že matky zůstávají s dětmi dlouhou dobu doma, zatímco muži zabezpečují rodinu po finanční stránce. Platí to zejména pro chudší, ale často již i pro střední vrstvu obyvatel, kde se pravidelný příjem matky ze zaměstnání, do kterého je nucena nastoupit na konci mateřské dovolené, stává důležitou složkou rodinného rozpočtu. Taktéž emancipované ženy z vyšších sociálních vrstev obyvatelstva často zůstávají s dětmi doma po nezbytně nutnou dobu, poté mají snahu o návrat do zaměstnání a tendenci pokračovat v budování kariéry. O dítě, které ještě není dostatečně zralé na mateřskou školu, se stará najatá ošetrovatelka, která zároveň dělá domácí práce. Také již není výjimkou, že na mateřské dovolené zůstává otec, zatímco matka zabezpečuje rodinu finančně.

Vztahy v rodině a mezi sousedy se taktéž významně změnily. Můžeme říci, že tradiční forma rodiny, na venkově až donedávna převažující, bývá výrazně narušena. Není již pravidlem, že matka a otec jsou ve svazku manželském. Mnoho rodin zažívá rozpad manželství, děti jsou poté svěřeny do péče jednomu z rodičů, většinou matce. Druhý z rodičů si poté dítě bere na víkendy podle předem daného harmonogramu. Druhou variantou je střídavá péče, kdy se rodiče o dítě starají střídavě po stejně dlouhou dobu. Rozpad tradiční rodiny a častá rozvodovost rodičů je dnes velký problém, postihující zejména dítě, které, pokud je přiděleno do péče pouze jednomu z rodičů, zůstává ochuzeno o péči toho druhého, který má ve výchově taktéž nezastupitelnou úlohu. Při střídavé péči bývá dítě často stresováno častým stěhováním, což v raném vývoji zcela jistě nezůstane na dítěti bez odezvy. Dosud jsme mluvili pouze o situacích, ve kterých rozvod proběhne rychle a bez komplikací, ale jsou časté případy, kdy rodiče své problémy přenášejí na dítě, či dítě používají jako citovou zbraň proti druhému z partnerů, popřípadě partnera skrze dítě vydírají. Dítě vzniklou situaci nechápe, nerozumí tomu, proč by měl být táta zrovna ten špatný, když se k němu chová jinak hezky. Taková situace dítě často poznamenává na dlouhou dobu dopředu. Nezřídka stojí rozpad rodiny v dětství a ochuzení dítěte o vliv jednoho z rodičů u pozdějších kázeňských problémů ve škole, popřípadě u později se vyskytujících sociálně - patologických jevů.

Po uvedení jevů charakterizujících Hostivici jako současné venkovské prostředí si pojdme uvést některé charakteristiky městského prostředí, taktéž typické pro zkoumanou lokalitu. S postupným rozpadem tradiční rodiny jako základní jednotky zajišťující výchovu se zvyšuje vliv výchovných institucí, podílejících se na výchově jedince bydlícího v lokalitě. Jak už jsem zmínil, je zde zastoupena mateřská škola, základní škola, základní škola pro děti se specifickými potřebami a rovněž gymnázium s jednou třídou čtyřletého a s jednou třídou

osmiletého studijního programu. Kromě školních institucí zde najdeme spolky a sdružení podílející se na výchově dětí v jejich volném čase. Jedná se o volnočasové kroužky uměleckého a sportovního zaměření, o TJ Sokol, dále jsou zde zastoupeny organizace zaměřující se na výchovu v souladu s přírodou jako je Junák, Pionýr a Český svaz ochránců přírody. Instituce nabízející výchovu ve volném čase jsou důležitou částí výchovného systému, neboť, jak již bylo řečeno, matky v mnoha případech nechťejí či nemohou zůstat doma a starat se o výchovu dětí po škole. Budují své vlastní kariéry a na výchovu dětí nemají tolik času.

S výrazným podílem institucionální výchovy jde ruku v ruce různorodost výchovných vzorů. Matka či otec již nejsou jedinými výchovnými vzory. Výchovným vzorem se pro dítě může stát spíše než učitel vedoucí oddílu, který dítě navštěvuje, trenér sportovního týmu, ve kterém dítě sportuje atd. Důležité je si uvědomit, že výchovným vzorem se může stát jak osoba mající pozitivní vliv na jedince, tak i osoba vykazující určité patologické chování, které naopak na dítě působí negativně. Mluvíme zde zejména o rasismu a xenofobii, patologickém hráčství, alkoholismu či narkomanii.

Dalším znakem městského prostředí v lokalitě je výrazná profesní rozmanitost. V obci není dominantní zemědělství, jak tomu bývá ve venkovských lokalitách. Žáci mají po ukončení povinné školní docházky možnost volby mezi mnoha středními školami. Je to dáno zejména těsným sousedstvím s Prahou, ve které je zastoupeno velké množství studijních a výučných oborů, dojíždění do střední školy či učiliště tak nepředstavuje zásadní problém. Výhodou je, že je obec součástí systému Pražské integrované dopravy, která studentům umožňuje být za necelou hodinu v centru Prahy. Dalším kladem je převažující městský styl života, ve kterém se mládež může soustředit na studium, místo toho aby pomáhala na domácím hospodářství.

V neposlední řadě jsou obyvatelé Hostivice schopni rychle reagovat na celospolečenské dění, být takzvaně "v obraze". Zejména u mladší generace je používání moderních informačních technologií na denním pořádku. Prostřednictvím chytrých mobilních telefonů s internetem jsou lidé schopni reagovat na společenské dění v reálném čase, komunikovat skrze sociální sítě se svými přáteli či vyhledávat potřebné informace. Velká obliba sociálních sítí však s sebou přináší i riziko závislosti, kdy zejména dívky tráví veškerý volný čas virtuální komunikací a ztrácejí zájem o reálný život. Dalším rizikem je neschopnost rodičů filtrovat obsah, který si dítě prohlíží a se kterými lidmi se baví. Jsou známi případy sexuálního zneužívání, kdy dívky i chlapci posílají své intimní fotografie neznámému uživateli, který se

tváří jako sympatický protějšek, ve skutečnosti jde však o pedofila využívajícího anonymitu internetu.

Z výše uvedených charakteristik vyplývá, že v lokálním prostředí obce Hostivice se vyskytují jak znaky současného venkovského prostředí, ale že pro lokalitu jsou také charakteristické některé znaky městského prostředí, městského způsobu života. Jak už z názvu vypovídá, podstatný vliv v obci má blízká Praha, která Hostivici nabízí vzdělávací, pracovní i volnočasové možnosti. Jde tedy ve své podstatě o příměstské životní prostředí.

iv. Komunita jako prostředek socializace v lokálním prostředí

1. Vymezení pojmu

Pokud nahlédneme do encyklopedických slovníků, zjistíme, že pojem komunita je velmi široký a vyvíjel se souběžně s vývojem sociální práce.

Velký sociologický slovník vymezuje komunitu jako synonymum k pojmům společenství a pospolitost. Tedy jako sociální útvar charakterizovaný jednak zvláštním typem sociálních vazeb uvnitř, mezi členy, jednak specifickým postavením navenek, v rámci širšího sociálního prostředí. (Vodáková, Petrusek, 1996, s. 512)

Ještě stručněji charakterizuje komunitu Mann v osmdesátých letech jako diferencované sociální seskupení s vypracovaným systémem formálních a neformálních vztahů.

Jiný pohled pak nabízí Peck v knize *V jiném rytmu* (1995), který komunitu definuje jako skupinu aspoň dvou lidí, kteří jsou bez ohledu na rozdílnosti, které jsou mezi nimi, schopni překlenout a oceňovat tyto rozdílnosti, což je uschopňuje efektivně a otevřeně komunikovat a spolupracovat na dosažení společných cílů.

Pokud budeme mluvit v obecné rovině, můžeme říci, že celý svět se skládá z různě velkých komunit. Většina lidí žije v nějakém společenském prostředí a je součástí různých formálních či neformálních skupin. Každý člověk má nějaké osobní zájmy, které, i když třeba nevědomky, sdílí s dalšími lidmi po celém světě a na základě kterých, v případě osobního setkání s jedincem se stejnými zájmy, najde s druhým společnou řeč (pomineme-li jazykové bariéry). I tyto skupiny můžeme zařadit mezi komunity.

Vybrané definice nám ukazují, že komunita je jako pojem široce definovatelná. Přesnější vymezení pojmu a jeho ohraničení do podoby, se kterou bude pracovat tato práce, nám přiblíží následující řádky, věnované stručné typologii komunit.

v. Typologie komunit

Jak už jsem naznačil v předcházejících odstavcích, na komunitu můžeme nahlížet z různých hledisek. Pojdme si je tedy přiblížit skrze několik typologií, na jejichž základě si ujasníme, který typ komunity je důležitý pro tuto bakalářskou práci.

Kinkor komunity rozdělil do čtyřech typů na základě účelu, který komunita plní:

- občanská komunita: jde o společenství osob, které ve společném prostoru vykonávají každodenní aktivity
- výcviková komunita: společenství osob, které se zaměřuje na sebezpoznání, nácvik dovedností a postojů apod.
- terapeutická komunita: specifická forma organizace léčebné instituce, která umožňuje otevřenou komunikaci všech členů instituce včetně pacientů a jejich spolurozhodování a podílení se na léčbě
- spirituální komunita: společenství osob, které sdílí podobné myšlenky a ideje a snaží se společně o spirituální rozvoj, někdy i žijí ve společném prostoru (Kinkor, 2003, s. 254)

Dále se typologií komunit zabývala Lorenzová, která je rozdělila do šesti skupin:

1. První typ komunity definuje jako malou skupinu lidí spojených vzájemnými emočními pouty, stejným zájmem, cílem či vědomým posláním, ve které panují většinou neformální vztahy podporované stále zřetelnější tendencí k potlačení hierarchičnosti rolí, k co nejprostupnější komunikaci a ke vzájemné pomoci. Z tohoto pohledu je typem komunity např. rodina sdílející stejnou domácnost, ale také rodina v širším slova smyslu, kdy jsou členy rodinné komunity také prarodiče či širší příbuzenstvo. Dále sem můžeme zařadit různé terapeutické skupiny jako Anonymní alkoholiky, výcvikové skupiny rozvíjející určité dovednosti apod.
2. Druhým typem jsou komunity sdružující se na základě určité ideje. Sem řadíme různá náboženská či duchovní uskupení jako církve, různé sekty, ale také hnutí vyznávající určitý alternativní životní styl jako zejména v šedesátých letech populární hnutí hippies, vegetariány a vegany, či lidi vyznávající zdravý způsob života.
3. Dále jde o skupiny lidí, kteří prostřednictvím své komunity vyjadřují určitý vztah k životnímu prostředí jako jsou různé ekologicky zaměřené farmy.

4. Čtvrtou skupinou jsou potom volné komunity, prostřednictvím jichž se sdružují a tráví spolu čas lidé se stejnými zájmy, mající stejnou hodnotovou orientaci, víru, profesi. Jde o velmi širokou skupinu, kam můžeme zařadit komunitu studentů, ať už obecně nebo podle studijního oboru, akademiky, máme celosvětovou komunitu Muslimů vyznávajících stejné náboženství. Patří sem komunity umělců, lidí sdílejících určité politické názory apod.

5. Pátá skupina obsahuje komunity pracovní sdružující lidi pracující ve stejném podniku, firmě, participujících na stejném projektu.

6. Do šesté skupiny můžeme zařadit komunity na základě geografického determinantu, jde tedy o komunity lidí žijících a tvořících v určité lokalitě. Lokální komunita je determinována takovými charakteristikami, jako je úroveň bydlení, dostupnost služeb, životní prostředí či výskyt subkultur v lokalitě. (Lorenzová, In: Kraus, 2001, s. 119 - 121)

Lokální komunity můžeme rozdělit do několika podskupin na základě velikosti území, na kterém se vyskytují. Lidé, kteří jsou součástí regionální komunity spolu sdílejí sociokulturní a hospodářské prostředí v určitém regionu, který často bývá, ale není to podmínkou, vymezen dřívějšími hranicemi okresu. Obce se také sdružují do různých svazů a sdružení obcí (např. Sdružení obcí Vysočiny, Svazek obcí Dyje apod.) a společně tvoří mikroregiony. Jde o dobrovolné komunity, díky kterým mají malé obce větší šanci dosáhnout změn na krajské úrovni, mají lepší výchozí pozici pro vyjednávání, můžou pořádat a koordinovat různé aktivity v regionu, na které by samotné obce nestačily. Obce také můžou lépe bojovat proti různým snahám velkých firem rozšiřovat své podnikatelské aktivity v regionu neúměrně na úkor životního prostředí. Jako příklad můžeme uvést společnou snahu obcí na Berounsku zamezit průzkumným vrtům mapujících ložiska břidlicového plynu.

Další podskupinou jsou lokální komunity na úrovni města či obce. Na obecní komunitu, vlastně jde o obyvatele dané obce, má vliv především pracovní a volnočasová nabídka v obci, úroveň infrastruktury a služeb, možnost navštěvovat školy. Důležitá je také schopnost obecní samosprávy řešit případné problémy v obci, kriminalitu, zamezit šíření sociálně-patologických jevů ve společnosti, kterým je potřeba aktivně předcházet pomocí kvalitního primárního preventivního programu.

Komunity na místní úrovni pak mají charakter různých občanských sdružení pracujících s mládeží, patří sem party trávící spolu volný čas, různé specifické subkultury vyskytující se v určité městské části či vyloučené lokality, které u nás nejvíce obývá romská menšina.

Dále můžeme lokální komunity dělit na vyvážené a problémové či deviační.

Gardner charakterizuje vyváženě žijící komunitu v několika bodech:

- je různorodou jednotkou
- má společný základ sdílených hodnot
- vyznačuje se vzájemnou péčí, důvěrou a týmovou prací
- usnadňuje lidem účast na veřejných věcech
- vytváří si vlastní identitu, záměry
- vytváří si vnitřní i vnější vazby
- vychovává, je schopna předávat hodnoty i formy další generaci
- je otevřená do budoucnosti
- má vyvážené institucionální uspořádání

(Gardner, In: Matoušek, 2003, s. 254)

Vyvážená komunita působí kladně na své členy i na své okolí, podporuje vyvážený vývoj členů, pomáhá svým členům řešit problémy a celkově působí na participující jedince pozitivně. Každá vyvážená komunita usiluje o co největší pohodu svých členů, která umožňuje, že se členové uvnitř komunity cítí dobře a mají tendenci se podílet na komunitní práci.

Protikladem vyváženě žijící komunity je komunita problémově zapojená do panujících sociálních vztahů, norem a zvyklostí. Novotná a Schimerlingová popisují specifické rysy takovéto komunity:

- neustálé napětí mezi společenskými potřebami a požadavky komunity
- členy komunity k sobě váží významné intelektuální a citové vazby, zvyky, postoje a hodnoty
- členové komunity mají obdobnou ekonomickou a společenskou úroveň
- nechť ke změnám navykého způsobu života
- podobný vztah ke státní správě, místní samosprávě, k institucím a organizacím

- rozporný vztah k formální autoritě a pozitivní vztah k autoritě neformální
- vzájemná podpora členů komunity

(Novotná, Schimerlingová, 1992, s. 89)

Členové těchto komunit obvykle vykazují určité závadové až deviantní chování, v podmínkách lokality jde především o užívání drog, vandalství a okrajově i o majetkovou trestnou činnost, která však nebývá postihována orgány činnými v trestním řízení, neboť je páchána v rodinném prostředí a poškození rodinní příslušníci mají tendence ji bagatelizovat na základě citových a rodinných vazeb k pachateli. Nezřídka zde hraje roli faktor studu, kdy se postižená rodina stydí za jednání svého člena a odmítá vyhledat vnější pomoc. Roli zde hraje taktéž věk pachatele, kterým bývá obvykle mladistvý. Cílem této trestné činnosti je získání finančních prostředků na každodenní život, ve kterém mají návykové látky své významné místo.

Tato práce se ve své empirické části zabývá především komunitou uživatelů nealkoholových drog, životním stylem jejích členů a jejím vztahem k lokální komunitě. Pojem komunita je zde užit ve dvou významech. Za prvé jde o komunitu obyvatel města Hostivice, kterou budeme dále nazývat lokální komunitou. Za druhé jde o komunitu uživatelů drog, pro kterou budu používat zkrácený název drogová komunita. Společným jmenovatelem jejích členů je právě užívání nealkoholových návykových látek, zejména marihuany a metamfetaminu, neboli pervitinu, okrajově potom extáze.

Sociálně-patologickým jevům se v Hostivici snaží předcházet lokální primární preventivní program, zaměřený na děti a mládež. V následujících odstavcích se na něj podrobněji podíváme.

b. Primární preventivní program a jeho lokální specifika

i. Pojem primární prevence

Čech chápe prevenci jako všechna opatření směřující k předcházení a minimalizaci jevů spojených s rizikovým chováním a jeho důsledky. Prevencí může být jakýkoliv typ výchovné, vzdělávací, zdravotní, sociální či jiné intervence směřující k předcházení výskytu rizikového chování, zamezující jeho další progresi, zmírňující již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhající řešit jeho důsledky. (Čech, In: Miovský, 2012, s. 107) Podle toho, zda prevence pomáhá nežádoucímu chování předcházet, snaží se ho včas zachytit a zamezit

jeho šíření a prohlubování, či se snaží zamezit jeho recidivě, ji dělíme na primární, sekundární a terciální. Jde tedy o typologii na základě časové osy, ptáme se kdy prevence vstupuje do života jedince ohroženého patologickým chováním. Pro tuto práci je stěžejní pojem primární prevence. Na základě analýzy životního stylu současných uživatelů drog nás zajímá, jakou cestou se k drogám dostali a proč je začali užívat. Zajímá nás také, zda v raném stadiu existovala možnost s drogami vůbec nezačínat.

Primární prevenci dělíme dále na specifickou a nespecifickou. Nespecifickou primární prevencí se rozumí všechny aktivity podporující zdravý životní styl. Do této skupiny řadíme veškeré aktivity, které nemají přímou souvislost s rizikovým chováním a které pomáhají snižovat riziko rizikového chování prostřednictvím lepšího trávení volného času. Můžeme říci, že by tyto aktivity existovaly i v případě, že by problém s užíváním drog neexistoval. (MŠMT, 2005, Černý, 2010)

Specifickou primární prevencí pak rozumíme veškeré aktivity a programy, které jsou zaměřeny na konkrétní rizikové chování, v tomto kontextu na užívání drog. Snaží se tedy o předcházení konkrétnímu sociálně-patologickému jevu a v případě, že by tento jev neexistoval, neexistovala by ani tato specifická prevence.

Specifická primární prevence má dále tři podskupiny, které jsou definovány na základě intenzity programu, na zvolených prostředcích a na jaké úrovni je zapojena cílová skupina. Jde o všeobecnou, selektivní a indikovanou primární prevenci. (MŠMT, 2005, Černý, 2010)

- všeobecná primární prevence je zaměřena na celou populaci. Snaží se o plošné předcházení rizikovému chování na úrovni např. škol či tříd a nezohledňuje míru rizika u jednotlivých kolektivů.

- selektivní primární prevence si pro své působení vybírá skupiny s větší náchylností k sociálně-patologickému chování. Jde o skupiny jedinců, kteří jsou takovým chováním více ohroženi než jiní, mají k takovému chování lepší dispozice a výchozí podmínky. Takové skupiny indikujeme na základě bio-psycho-sociálních faktorů či enviromentálních faktorů. Dále můžeme zohlednit ekonomické faktory, rodinnou historii apod. (Gallá et al., 2005) Jde např. o jedince z problémových rodin, z rodin se špatnou ekonomickou situací, o jedince s dlouhodobě špatným prospěchem ve škole atd.

- indikovaná primární prevence se zaměřuje na jedince, kteří jsou vystaveni působení výrazných rizikových faktorů, popř. u kterých se již vyskytly formy rizikového chování.

Snahou je podchytit problém co nejdříve, správně posoudit a vyhodnotit potřebnost specifických intervencí a neprodleně tyto intervence zahájit. (Černý, 2010) Zde je potřeba zvolit individuálnější přístup než u dvou předchozích podskupin. Nejde již o pouhé předcházení patologickému chování, ale i o včasné zachycení takového chování a snaha o jeho další nešíření v kolektivu.

ii. Současný stav primární prevence v Hostivici

Na úvod je důležité říci, v jakém kontextu pracuje s pojmem primární prevence tato práce. V rámci svého zaměření budeme mluvit o primární prevenci zaměřené na závislostní chování v podobě užívání návykových látek.

1. Charakteristika ZŠ Hostivice

Primární prevence je v Hostivici v kompetenci zejména místní základní školy, která jí poskytuje v rámci svého Minimálního preventivního programu. Základní škola se nabízí pro svou charakteristiku instituce s velkou koncentrací dětí a mládeže rozdělených do formálních skupin podle věku jako ideální místo pro preventivní působení. Pravidelně ji navštěvuje přibližně 650 žáků, z toho 183 ve školním roce 2013/2014 nastoupilo na druhý stupeň. Při celkovém počtu 1200 žáků / studentů v obci mluvíme o lehce nadpoloviční většině mládeže, která se ve všední dny schází na jednom místě. Cílová skupina je tedy poměrně velká, jak v procentuálním měřítku k celkovému počtu žáků v obci, tak jako celek. Tento stav umožňuje např.:

- preventivně působit na velké množství jedinců současně
- škola má ze své podstaty výchovné instituce poskytovat žákům kladné podnětné a stimulující prostředí, které vytváří podmínky pro správný psychosociální vývoj žáků
- zajistit dostatek kvalifikovaného personálu, který je kompetentní se podílet na poskytování primární prevence
- velká škola má také možnost většího vlivu na lokální komunitu, má lepší výchozí podmínky pro prosazení obecně prospěšných zájmů v komunitě.

Škola se v rámci nespecifické primární prevence zaměřuje na sportovní vyžití žáků a nabízí rozličné volnočasové aktivity, které však svým zaměřením zaujmou zejména žáky v mladším školním věku, pro starší žáky se pak stávají nezajímavými.

Pro úplné dokreslení představy o škole a školním prostředí je dobré zmínit, že je škola umístěna v nově postaveném areálu s čtvercovým půdorysem a atriem uprostřed, takže žáci mohou přestávky trávit venku. Škole chybí sportoviště pro venkovní sporty, které je ve fázi výstavby, takže např. běh v hodinách tělesné výchovy se odehrává venku na pozemní komunikaci vedoucí ke škole, což nepovažuji za právě šťastné řešení.

Školní metodik prevence a jeho funkce

Za metodickou a koordinační činnost preventivních aktivit na škole odpovídá školní metodik prevence, jehož činnost je vymezena vyhláškou č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. Má na starost zpracování Minimálního preventivního programu a dále úzce spolupracuje s vedením školy a jinými zainteresovanými subjekty.

Stěžejními úkoly metodika prevence jsou:

- s pomocí vedení školy zajistit větší zainteresovanost všech pedagogů, nejen třídních učitelů do primární drogové prevence
- napomáhat efektivnější koordinovanosti jejich spolupráce
- zprostředkovávat a zajistit odbornou pomoc rizikovým třídním kolektivům, eventuálně rizikovým jedincům (Pecháčková, 2013)

Minimální preventivní program školy

Minimální preventivní program (dále jen MPP) školy vychází ze Strategie primární prevence Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, které strategii aktualizuje každých pět let. Nejnovější je platná pro rok 2013 - 2018 a vymezuje základní východiska primární prevence pro dané období, jejich koordinaci v rámci institucí, cílové skupiny a v neposlední řadě financování primární prevence.

MPP si klade za cíle v dlouhodobém horizontu následující:

- informovat žáky o návykových látkách a problémech s nimi spojených
- pokračovat v aktivitách, které povedou ke zvýšení odolnosti dětí vůči rizikovým projevům chování

- vést žáky ke zdravému sebevědomí, ke zvládání zátěžových situací bez pomoci návykových látek
- pracovat intenzivněji s rizikovými jedinci
- zkoordinovat aktivity školy, žáků, rodičů a organizací
- začlenit žáky do volnočasových aktivit, vyšší pozornost věnovat rizikovým jedincům a starší věkové kategorii

Dále jsou v programu vytyčeny konkrétní cíle zaměřené na užívání drog v podobě znalostních kompetencí žáků:

- žáci umějí diskutovat o rizicích užívání drog
- žáci vědí, kde hledat odbornou pomoc, kterou v případě potřeby dokážou využít
- umějí zhodnotit vhodné a nevhodné zdravotní návyky, znají pozitivní vliv aktivního pohybu, relaxace, duševní hygieny
- uvědomují si podstatu protiprávního jednání a právní odpovědnost za případné protiprávní činy (Pecháčková, 2013)

MPP pracuje se uvedených cílů snaží dosáhnout těmito metodami:

- výkladem
- samostatnou prací žáků v podobě projektů, referátů apod.
- besedami a diskuzemi
- sociálními hrami, hraní rolí, trénováním způsobu odmítání
- párovou či skupinovou prací ve třídě

Tyto metody jsou doplňovány o další aktivity a projekty. Jedná se zejména o ŠIK (školní informační kanál) a projekt Sám sebou, realizovaný externími preventisty PaedDr. Kašparovou a Judr. Kašparem. Dále jde o jednorázové akce v podobě výletů, představení či kurzů.

Školní informační kanál

Školní informační kanál poskytuje informace o zdravém životním stylu, aktivním trávení volného času a pomáhá předcházet rizikovému chování prostřednictvím obrazovek umístěných na chodbách školy, na nichž jsou vysílány krátké, zhruba minutové tematicky zaměřené spoty. Vysílané spoty poskytují jasné a výstižné informace o drogách, přibližují trávení volného času bez návykových látek a informace o dalším rizikovém chování jako je šikana, domácí násilí, anorexie apod. Dále poskytují informace o kontaktech na specializované instituce, kam se může dítě v případě problému obrátit, a vybrané informace z celospolečenského dění. Škola s ŠIKem pracuje od září 2011, kdy bylo pilotní snahou dostat primární prevenci k žákům jiným způsobem, než skrze vyučující, a poskytnout žákům všeobecný přehled o dění ve společnosti. ŠIK představuje přirozený, nenásilný a podprahový tok informací, jejichž prostřednictvím pomáhá žákům utvářet obranu proti rizikovým faktorům. ŠIK je doplněn o metodické materiály pro učitele, jeho součástí jsou také DVD, takže je spotů možno využít ve vyučovacích hodinách.

Na základě evaluace můžeme identifikovat hlavní přednosti a nedostatky ŠIKu. V rámci předností je dobré zmínit:

- nenásilnou a podprahovou formu prevence
- délka spotů v rámci minuty je vhodná ke sledování o přestávkách, přitom žákům nezabere celou přestávku
- jednoduché grafické zpracování umožňuje snadnou zapamatovatelnost informací
- forma video spotů je pro žáky přitažlivá a nevyžaduje velkého úsilí ke vstřebání informací
- u žáků oblíbeny především sportovní a bezpečnostní spoty běžící na obrazovce

Jako nedostatky ŠIKu vidím:

- nedostatečná věková diferencovanost spotů. Spoty jsou diferencovány pouze na úrovni základní / střední škola a jsou tedy pro celou školu jednotné. Můžeme s úspěchem pochybovat, zda spoty určené pro druhou třídu současně zaujmou i devátý ročník a naopak zda informace určené pro deváté třídy jsou již vhodné pro první stupeň.
- zpracování spotů často vypadá jako prezentace v Power Pointu, grafická stránka má své rezervy, díky nimž mohou spoty připadat úsměvné např. devátým třídám

- opakování témat, potřeba častější aktualizace

Dalším problémem, který však není problém ŠIKu, je, že učitelé jsou pracovně vytížení a nezbyvá jim čas a chybí ochota zapojit ŠIK do výuky. Následná chybějící reflexe od žáků vede ke stížené evaluaci, díky které ŠIK obtížně reaguje na aktuální zájmové oblasti žáků.

Projekt Sám sebou

Projekt Sám sebou je externí preventivní program, jehož cílová skupina je první i druhý stupeň základní školy a odpovídající ročníky víceletých gymnázií. Autory projektu jsou T. Houška a manželé Kašparovi, kteří program realizují na školách.

Díličními cíli projektu je pomoc při zavádění protidrogové prevence do standardní výuky na základní škole a víceletých gymnázií, metodická pomoc učitelům, posílení jejich spolupráce a z toho plynoucí primární cíl, kterým je vytvoření celkové strategie, jak v dětech posílit pocit, že drogy jsou zbytečným problémem v životě. (MojeŠkola.net: Vzdělání, výběr povolání, autoevaluace. In: MojeŠkola.net: Vzdělání, výběr povolání, autoevaluace [online]. 2001. vyd. [cit. 2013-12-06]. Dostupné z: <http://mojeskola.net/files/samsebou2001.doc>)

Projekt Sám sebou umožňuje, aby se primární prevence zakomponovala do tématických okruhů jednotlivých předmětů. Tematika návykových látek tak tvoří implicitní součást učiva. Na prvním stupni se žáci učí svému sebepoznání, ujasňují si svou hodnotovou orientaci a pozitivní sebehodnocení. Na druhém stupni se potom projekt diferencuje mezi jednotlivé předměty, ve kterých je implementován mezi běžné učivo. Čímž se snaží o co nejpřirozenější začlenění prevence do osnov výuky.

Učitelé s žáky pracují podle pracovní učebnice Sám sebou, která má pět dílů, čtyři pro jednotlivé ročníky druhého stupně, pátý je určen středním školám. Učebnice pokrývá mezipředmětové spektrum, což umožňuje drogovou prevencí dostatečně pokrýt všeobecně vzdělávací předměty. Velký důraz je kladen na to, aby se prevence k žákům dostala ne stylem "tak, a teď si něco řekneme o drogách..", nýbrž přirozeně, v rámci běžného učiva. Jednotlivé díly učebnice odpovídají svým preventivním zaměřením věku žáků, kteří s nimi pracují, a postupně zmiňují rizika a drogy, u kterých je největší pravděpodobnost, že se s nimi žáci setkají. V šestém ročníku se žáci seznamují s pojmy, legálními a nelegálními látkami, legislativou v ČR. Je kladen důraz na tabák, alkohol a léky. V sedmém ročníku k těmto třem látkám přibývá marihuana a těkavé látky. V osmých a devátých ročnících se ve výuce zahrnuje již celé spektrum drog.

Projekt je doplněn o každoroční setkání autorů projektu s jednotlivými třídami. Každá třída druhého stupně absolvuje samostatně program v délce minimálně tří vyučovacích hodin. V jedné až dvou vyučovacích hodinách je spolu s externím preventistou přítomen i třídní učitel, který následně odchází. Žáci tedy nemusí mít strach z toho, že by učitel slyšel něco co nemá a mohou mluvit otevřeněji. Externí preventista s žáky diskutuje nad tématy drog, legislativou týkající se drog, aktivně se zajímá o názor žáka. V rámci sezení probíhá i diagnostika třídy. Výstupem ze sezení je písemná zpráva analyzující stav třídy, vyskytující se problémy vnímané žáky a návrhy k jejich řešení. Na základě této výstupní zprávy potom třídní učitel se třídou dále pracuje. Zpráva je k dispozici také školnímu metodiku prevence, vedení školy a zákonnému zástupci.

Projekt Sám sebou funguje na hostivické škole od roku 2000 a je školním metodikem prevence i samotnými učiteli kladně hodnocen. Vyzdvihují zejména diagnostiku třídy nezávislým odborníkem. Projekt je sám o sobě velmi komplexní a zaměřuje se na celé spektrum užívaných drog. Největším nepřítelem, jak už bylo řečeno u ŠIKu, je zde čas a iniciativa jednotlivých učitelů. Dalším problémem je neúplná informovanost učitelů o drogách a jevech s nimi spojených. Tento problém škola řeší informačními semináři pro učitele, ve kterých se dozví, jak s žáky na projektu pracovat.

Projekt Sám sebou je dle mého úsudku daleko lepší, než konkurenční projekt Řekni drogám ne!, se kterým jsem měl také možnost se setkat. Řekni drogám ne! žákům ukazuje pouze negativní úhel pohledu na drogy, doplněný o často až extrémní (v žádném případě však nereálné, zejména ve spojení s dlouhodobým užíváním) příklady dopadu na jedince s cílem žáka spíše zastrašit. Přimět ho, aby řekl jednoznačné ne bez ohledu na jeho názor. To vede často až k heroizaci drog, které mohou žáka paradoxně o to více lákat. Jde přeci o něco zakázaného, o něco o čem se normálně nemluví apod. Oproti tomu projekt Sám sebou se snaží žákům zprostředkovat na drogy ucelený pohled, snaží se žákům poskytnout komplexní informace, na jejichž základě si každý žák ve své hlavě může udělat obrázek a zdravě se rozhodnout, zda mu uvedená rizika stojí za ten krátkodobý, často ne vždy příjemný pocit.

Další preventivní školní aktivity

Škola organizuje několik pravidelných volnočasových aktivit, které můžeme zařadit do kategorie nespecifické prevence. Pro druhý stupeň je to hlavně rozšířená výuka jazyků, sportovní hry a kroužek zaměřený na outdoorové aktivity. Další aktivity v prostorách školy organizuje místní Centrum drogové prevence, které je popsáno dále.

Z jednorázových akcí, které jsou součástí MPP bych vyzdvihl zejména přednášku na téma Drogy zakladatele Drop Inu MUDr. Ivana Doudu pro sedmé až deváté ročníky, která se konala letos ve škole poprvé. Dále jsou to sportovně ozdravné pobyty, výlety a kulturní akce.

2. Mimoškolní instituce poskytující primární prevenci

V Hostivici působí další instituce, podílející se na primární prevenci v lokální komunitě. Jedná se o Centrum drogové prevence, občanské sdružení realizující kroužky pro děti v prostorách základní školy a několikrát do roka dětské dny a akce zaměřené na rodiny s dětmi. Název centra sice akcentuje prevenci drog jako hlavní náplň činnosti, činnost však není určena drogami nejohroženější skupině mládeže. Páteří činnosti je kurz keramiky spolu s florbalovým kroužkem a kroužkem aerobiku, které mají za cílovou skupinu děti do 12ti let, v případě keramiky je věková hranice 15 let, většina dětí je však výrazně mladších. Účastníky dětských dnů a dalších akcí jsou převážně rodiny s dětmi do 11ti let.

Mezi další organizace mající preventivní charakter řadíme sportovní oddíly a kluby. V Hostivici působí oddíl kopané a TJ Sokol Hostivice, pod který spadá oddíl gymnastiky. Jde o oddíly účastnící se okresních přeborů a soutěží. Jejich specifikem je nábor členů v mladším školním věku a jejich postupný trénink. Svou roli zde hraje také nadání dětí pro určitý sport. V rámci nespecifické prevence proto tyto organizace mají vliv na menší cílovou skupinu jedinců. Členství je zde podmíněno určitými sportovními úspěchy a rivalitou mezi členy.

V lokalitě působí také volnočasové organizace zaměřené na komplexní rozvoj osobnosti a zdravý životní styl jako Junák, Český svaz ochránců přírody a Pionýr. Tyto organizace si svým zaměřením konkurují, všechny můžeme charakterizovat jako instituce mající za cíl všestranný rozvoj osobnosti dětí a mládeže v oblasti duchovní, kulturní, tělesné a mravní. Každá z organizací k tomu používá podobné metody a techniky. Výrazným plusem je holistický přístup k rozvoji jedince a velikost cílové skupiny. I když většina jedinců do hnutí vstupuje v mladším školním věku, horní věková hranice není omezena. I tak ale tyto organizace bojují s nedostatkem členů hlavně v adolescentním věku. Adolescenti hledající své místo ve společnosti přehodnocují svůj hodnotový žebříček a zájem o tyto organizace ustupuje do pozadí.

Na instituce poskytující nespecifickou primární prevenci v lokální komunitě dohlíží Komise kultury, dětí a mládeže, která je poradním orgánem městské rady. Jejím zřizovatelem je rada města, která zároveň jmenuje a odvolává její členy. Komise plní funkci kontrolní a poradní.

Také koordinuje a zaštiťuje jednorázové aktivity pořádané více organizacemi společně a cílí na lokální komunitu obecně, ne pouze na komunity jednotlivých organizací.

c. Životní styl

i. Vymezení pojmu

1. Životní styl vs. způsob života

V prvé řadě je důležité říci, že vymezení pojmů není zcela jednoznačné. Autoři zabývající se životním stylem a způsobem nejsou v pohledu na tyto pojmy jednotní, můžeme se tak setkat s vícero pojetími. V literatuře se setkáváme vedle životního stylu také s pojmem životní způsob, způsob života. Na první pohled se může zdát, že jde o pojmy zcela rovnocenné, vyjadřující jinými slovy stejnou věc. Při bližším zkoumání však narazíme na určité odlišnosti.

Životní způsob charakterizuje Duffková jako strukturovaný souhrn relativně ustálených způsobů realizace každodenních činností a praktik v různých sférách lidské existence. (Duffková, 2008, s. 113)

Kraus říká, že životní způsob postihuje především makrostrukturální stránku sociálních vlivů (ekonomické, ekologické, technické, kulturní, celospolečenské a skupinové procesy) a většinou se vztahuje k větším sociálním celkům. (Kraus, 2001, s. 153)

Životní způsob je jakousi obecnou kategorií, obsahující kromě jiného také životní styl jednotlivce. Ukazuje nám cesty, jak se vypořádat s každodenními činnostmi, které člověk vykonává. Podle Duffkové je pak životní styl konkrétnějším pojmem vztahujícím se k osobě jedince, popř. k malé skupině obyvatel. (Duffková, 2008, s. 114) Podle Hartla je životní styl soubor individuálních hodnot, postojů a dovedností, které se odrážejí v činnosti člověka, zahrnuje síť mezilidských vztahů, tělesný pohyb, výživu, organizaci času, záliby a zájmy. (Hartl, 2000) Velký sociologický slovník definuje životní styl jako strukturovaný souhrn životních zvyků, obyčejů, resp. akceptovaných norem nalézajících svůj výraz v interakci, v hmotném, věcném prostředí, v prostorovém chování a celkové stylizaci. (VSS, 1996)

Nesmíme zapomenout, že nejde o dva rozdílné a na sobě nezávislé jevy, ale naopak o úzce provázané jevy tvořící dohromady komplexní systém. Zjednodušeně můžeme říci, že životní způsob a životní styl se zabývají stejnou problematikou, každý na ní ale pohlíží z jiného úhlu.

Tato práce si klade za cíl analyzovat životní styl určité skupiny lidí, v tomto případě uživatelů drog v lokálním prostředí. Dále tedy budeme pracovat s pojmem životní styl, který se do kontextu práce hodí lépe, než příliš obecný pojem životní způsob.

ii. Determinanty životního stylu

Životní styl každého jedince závisí na celé řadě proměnných. Kraus a další autoři tyto proměnné dělí do dvou základních skupin:

- objektivní faktory

Jde o soubor vnějších celospolečenských faktorů ovlivňující životní styl. Tento soubor zahrnuje širokou škálu faktorů. Patří sem v první řadě ekonomická a politická situace, která panuje ve společnosti. Kupní síla obyvatelstva, která vyjadřuje, kolik zboží a služeb si mohou obyvatelé za svůj příjem koupit, je jedním z hlavních znaků životní úrovně. Lidé s vyšším příjmem mají větší možnost volby, jakým životním stylem budou žít, protože pro uspokojení svých nároků a potřeb mají dostatek financí a nemusí mít takovou starost, jestli každý měsíc vyjdou s penězi. Mezi další objektivní faktory charakterizující životní styl řadíme kulturní a společenské zvyky v dané lokalitě. Ve společnosti jsou zakořeněné určité tradice a zvyklosti, které společnost dodržuje a podle kterých se řídí.

- subjektivní faktory

Tyto faktory jsou dány osobností jedince jako celku, obsahují kompletní triádu bio-psycho-sociálních složek. Promítají se do nich veškeré jejich zájmy a potřeby. Kraus zde připomíná velký vliv kvality vzdělání na úroveň života jedince. Vyšší vzdělání má obvykle pozitivní dopad na životní styl. Vzdělanější člověk má obvykle lepší výchozí podmínky k uspokojení svých životních nároků a přání. (Kraus, 2001, s. 155)

Dalším se subjektivních faktorů hrající důležitou úlohu v utváření životního stylu je hodnotová orientace jedince. Lidé dávají v životě přednost různým hodnotám. V případě, že tyto hodnoty člověk seřadí hierarchicky podle toho, jak je která hodnota pro něj osobně důležitá, získá žebříček, označovaný jako hierarchie hodnot. Tato hierarchie nejenže ovlivňuje osobnost jedince a následně jeho chování, do kterého se promítá. Je zároveň i pod silným vlivem hodnotových orientací svého nejbližšího okolí, svých vzorů a osob, které jsou pro jedince důležité, a hodnot uznávaných širší společností. (Duffková, 2008, s. 124)

Hodnotová orientace se může během života měnit, nepředstavuje tedy něco neměnného, ale obvykle její proměny ustalují po období puberty. Její vývoj souvisí s postupnou socializací jedince, kdy si utváří vlastní pohled na svět a některé hodnoty se pro něj stávají důležitější než jiné. Hodnotová orientace se dále vyvíjí historicky. V dnešní postmoderní společnosti se můžeme často setkat s upadáním tradičního pojetí hodnot. Některé hodnoty, dříve hodnocené

velmi pozitivně a společností oceňované, nemají pro dnešní mladou generaci takový význam, jako měly ve stejném věku pro jejich rodiče či prarodiče.

iii. Struktura životního stylu

Životní styl člověka je dále vymezen časem. Pro každého jedince čas představuje něco stálého, s čím musí počítat. Pro každého čas plyne stejně rychle a jen na něm samotném záleží, jak se svým časem naloží. Asi nejsnazší rozdělení každodenních činností je na aktivity pracovní a na aktivity volnočasové.

Pracovní čas

Pracovní čas je dán našimi pracovními povinnostmi. U ekonomicky aktivních jedinců jde o čas strávený pracovní činností, která mu zajišťuje peněžité prostředky pro jeho každodenní obživu. U zaměstnance je pracovní doba obvykle osmihodinová, zejména v soukromém sektoru se však setkat i s dvanáctihodinovou pracovní dobou. Větší volnost mají osoby samostatně výdělečně činné, jejichž pracovní doba závisí pouze na nich, ve skutečnosti však často pracují daleko déle, než zaměstnanci. U žáků a studentů můžeme pracovní čas pojmut jako čas strávený studiem. Stejně jako u dospělých, je tento čas vyplněn určitými povinnostmi, které žák či student má. Význam pracovního času pro životní styl Duffková dobře ilustruje na příkladu lidí, kteří o práci přišli. Jejich denní harmonogram ztratil pravidelnost, přišli o významnou, stále se opakující část denního programu. Tito lidé, kteří nemusejí ráno vstávat do práce, si postupně odvykají pravidelnému pracovnímu režimu, dá se říci, že částečně zleniví. Pracovní a volný čas u nich není nijak oddělen, protože většina jejich času je volná. Tím, že mají více volného času, může být pro ně problémem, jak a čím tento čas naplnit, aniž by měli pocit, že ztratili smysl života. (Duffková, 2008, s. 144) V případě, že z pracovního rytmu vypadne teenager, např. z důvodu nepřijetí na střední či vysokou školu, který své náhle nabyté množství volného času neumí naplnit smysluplnou činností, daleko více ho můžou svádět různé rizikové úniky z reality, které mu alespoň na chvíli zaženou všudypřítomnou nudu a umožní zapomenout na reálný svět. Tyto úniky může podnikat prostřednictvím virtuální reality počítačových her nebo třeba pomocí návykových látek.

Volný čas

Volný čas je významným faktorem podílejícím se na životním stylu jedince. Volný čas plní funkci odpočinkovou, sebevzdělávací a zábavní. (Duffková, 2008, s. 150) Za ideál je obecně považováno, když je volný čas naplněn činnostmi opačného charakteru, než pracovní čas. Člověk trávící svůj pracovní čas manuálními činnostmi, u kterých není potřeba mnoho

přemýšlet, by měl svůj volný čas využít k duševní činnosti a naopak. Často se však stává, že se jedinec ve svém volném čase zabývá činnostmi stejného, či podobného charakteru, jako v pracovním čase.

Existují dva základní pohledy na volný čas. První bere volný čas jako ryze individuální záležitost. Tento pohled se na volný čas dívá jako na čas, který má jedinec jen pro sebe a nemusí se ohlížet na nikoho dalšího. Záleží jen na něm, jakou činností ho vyplní, nemusí se ohlížet na nikoho jiného. V praxi je toto pojetí však značně diskutabilní. I ve volném čase pro člověka platí společenské normy, je i přes subjektivní pocit svobody svázán určitými pravidly, takže představa, že si může ve volném čase dělat skutečně co chce je často nereálná. Druhý pohled představuje volný čas vázaný na komunitu lidí, ve které člověk žije. Rozmanitost zájmů a koníčků obohacuje toho, kdo je provozuje a ten jimi zároveň obohacuje společnost a komunitu. Proto by společnosti nemělo být jedno, jak její členové tráví svůj volný čas. Pro každého však platí svoboda volby, tudíž společnost nemůže ovlivňovat trávení volného času svých členů represivními metodami. Může ale vytvářet podnětné prostředí a vhodné podmínky k trávení volného času, takže její člen bude mít dostatek podnětů a příležitostí k jeho smysluplnému trávení. To je důležité zejména u mládeže, kdy vhodné podmínky a dostatek příležitostí pro trávení volného času působí jako nespecifická prevence rizikového chování.

Specifikem životního stylu v postmoderní době, které nejvíce ovlivňuje právě volný čas, je konzum. Lidé již zboží nenakupují, protože ho potřebují, nýbrž proto, že ho jednoduše chtějí vlastnit. Rychle rostoucí nákupní centra si dávají záležet, aby byla nabídka v obchodech co nejpestřejší a vedle zboží nabízejí také množství služeb, takže zákazník může v obchodním centru strávit celý den bez potřeby ho opustit. I ve slunečných letních dnech můžeme v centrech potkat celé rodiny chodící celý den po obchodech a utrácějící peníze za zboží s mnohdy pochybnou hodnotou. Bohaté nadnárodní společnosti tyto aktivity podporují masivní reklamou, která u zákazníků vytváří dojem, že bez jejich výrobku se v životě neobejdou. Pro firmy je výhodný stav, kdy je pro člověka volný čas vzácný. Člověk si chce svůj volný čas, kterého má málo, náležitě užít a je ochoten vynaložit větší prostředky za zábavu a za zboží, kterým si svůj nedostatek snaží kompenzovat. Následně mu již nezbyvá čas na pěstování skutečně hodnotných zájmů a koníčků, které by mu kromě potěšení přinášely i vyšší přidané hodnoty v podobě např. sebevzdělávání.

Každý jedinec má určitý sám sobě vlastní životní styl. Zjednodušeně můžeme říci, že rozmanitost životních stylů je přímo úměrná rozmanitosti jedinců ve společnosti. Množina jednotlivých životních stylů pak tvoří náplň života společnosti.

iv. Typologie životního stylu

Protože životní styl je velmi obsáhlá kategorie, existují pro lepší pochopení rozdílů mezi jednotlivými životními styly typologie životního stylu. Z množství typologií jsem vybral ty, které nejvíce korespondují se zaměřením této práce:

Havlík (1996) rozlišuje životní styly podle toho, jaká hodnota v životě jedince převažuje:

- Životní styl s náplní studia

Tento typ životního stylu žijí lidé, jež ze zvědavosti prahnou po stále nových informacích. Tento člověk rád čte, sleduje aktuální dění doma i ve světě prostřednictvím médií, rád sleduje v televizi naučné pořady, ve kterých se může dozvědět něco, co předtím nevěděl. Můžeme ho potkat v divadle či na výstavě. Na dovolené preferuje poznávací zájezdy před pobytovými. Často jde o lidi s vyšším vzděláním, ale není to podmínkou.

- Životní styl s nejvyšší hodnotou hrání

Hraní je v tomto životním stylu obdobou slavení. Pro člověka žijícího tímto stylem života je pracovní čas "nutným zlem", do zaměstnání chodí pouze proto, aby měl finanční prostředky pro uspokojení svých životních potřeb. Práce mu nepřináší žádné uspokojení. Tento člověk si ve svém volném čase potřebuje vynahradit nepříjemný čas strávený v práci a tak slaví. Slavit se může nejen o svátcích a narozeninách. Každý den se najde světlá chvíle, kdy je důvod k oslavě. Oslavovat se můžou i maličkosti, které by se jinak přešly bez povšimnutí. Typickým představitelem tohoto životního stylu je fanoušek sportovního klubu. Sportovec profesionální i rekreační. Návštěvník restaurací a barů. Vždyť v baru přece pořád někdo něco slaví a já se můžu jen připojit a slavit s nimi.

- Životní styl s rozjímáním

Jde především o samotáře, kteří nevyhledávají společnost dalších lidí. Svůj volný čas nejraději tráví o samotě nikým nerušení. Není jednoduché je odhadnout. Není obvyklé, aby své myšlenky a city sdílel s ostatními. Rozjímání může mít mnoho podob. Rozjímat se dá při

lepení modelu letadla, při procházce se psem podzimním lesem nebo třeba při jízdě na motocyklu volnou krajinou.

Zygmunt Bauman ve své knize Úvahy o postmoderní době (1995) zmiňuje čtyři typy osobnosti, pomocí nichž můžeme charakterizovat čtyři životní styly typické pro dnešní postmoderní společnost. Tu do jisté míry charakterizuje proměnlivost hodnot a jejich pomíjivost. U mladých lidí se často vyskytuje přesvědčení, že nic není tak důležité, aby stálo za to se tím hlouběji zabývat. Žijí přítomným okamžikem, nehledí do budoucnosti. S tím jde ruku v ruce absence dlouhodobých cílů, které pomáhají směřovat životní dráhu jedince a díky snaze o jejich plnění má jedinec pocit, že ví kam směřuje a jeho život má smysl.

- zevloun

Typický produkt moderního města. Autority jsou mu cizí. Snaží se být nezávislý na svém okolí. Zná spoustu lidí, ale jen povrchně, což mu zaručuje pocit svobody. Hlídá si aby ho neovládli jeho vlastní city, díky kterým je zranitelný. Nejraději je skrytý v městské anonymitě. Jeho domovem jsou nákupní centra, kde zvládne hodiny a hodiny bloumat, aniž by věděl, kam jde. Rád všechno vidí, ale sám přitom zůstává skryt. Jeho názor na okolí mu pomáhá dotvářet jeho bujná fantazie. Nevytváří hodnoty, pouze konzumuje a to co možná v největším množství. Život se dá pozorovat různě, ale nejjednodušší to je skrze počítačovou obrazovku v teple domova. Tráví hodiny a hodiny připojen na sociálních sítích, na kterých nemusí informace o druhých ani vyhledávat, zobrazují se mu sami. Častý uživatel drog, které mu přinášejí zážitky, pro jejichž navození nemusí nic udělat.

- tulák

Bezcílně se potlouká životem. Jeho životní zastávky jsou náhodné, chybí mu životní projekt. Toulá se jen tak životem bez cíle. Na své okolí působí jako aktivní činorodý člověk, což je dáno jeho neustálým pohybem. Rád mění vlastní hierarchii hodnot a životní preference. Firmy ho vidí jako flexibilního člověka, který se umí rychle přizpůsobit pracovním podmínkám, takzvaný odborník na všechno. Tulák se nemá kam vrátet, nikde nezapustil kořeny, však je jen otázkou času, než vyrazí na další cestu.

- turista

Turista vyhledává stále nové a nové zážitky. Na jednom místě zůstává pouze tak dlouho, dokud neprožije vše, co se v lokalitě prožít dá. Potom musí pryč. Žene ho potřeba aktualizace zážitků. Aby si ho turista zapamatoval, musí být nový zážitek extrémnější, než ten předchozí.

Rád žije a prožívá, vždy však s dostatečným odstupem od problémů místa, ve kterém se právě nachází. Turista je sběratel zážitků bez přidané hodnoty, kterou je poznání.

- hráč

Vyhledává rizika přinášející mu vzrušení. Život je hra plná hráčů, kteří hrají s ním nebo proti němu. Hlavní je neprohrát. Na výčitky svědomí nebo braní ohledů není ani čas ani místo. Soucitný člověk nemůže vyhrát. Typickým představitelem je mladý podnikající člověk hrající podle tvrdých pravidel businessu (Bauman, In: Duffková, 2008, s. 174.)

3. EMPIRICKÁ ČÁST

a. Specifikace použité metodologie

i. Výzkumné otázky a cíl výzkumu

Empirická část této práce si klade za cíl navrhnout změny v lokálním preventivním programu, který bude v případě zavedení mnou navrhnutých změn efektivnější, což bude mít za následek snížení počtu uživatelů návykových látek. Vycházel jsem z předpokladu, že nelze přijímat změny v programu, aniž bych nejprve zjistil názory a potřeby jedinců, kterých se změny budou týkat. Budu tak mít větší pravděpodobnost, že zavedené změny budou akcentovat potřeby a specifika cílové skupiny a nebudou jen dalším programem od skupiny A (rozuměj tvůrci programu, kteří si myslí, že sami nejlépe vědí, co je pro cílovou skupinu dobré) pro skupinu B. Proto jsem se nejprve rozhodl pro analýzu životního stylu uživatelů drog v lokální komunitě.

V rámci analýzy jsem si zvolil několik výzkumných otázek, které se snažím ve výzkumu zodpovědět:

1. Jaká jsou specifika životního stylu uživatelů drog?
2. Co vede mladé lidi v lokální komunitě k užívání drog?
3. Jakým způsobem ovlivňují drogy život uživatelů?
4. Jaký pohled mají na současný stav prevence sami uživatelé?

ii. Pojetí výzkumu

Výzkum jsem pojal jako kvalitativní. Kvantitativní přístup by nebyl vhodný zejména z důvodu potřeby získání velkého množství informací od relativně málo respondentů, kteří jsou typickými drogovými uživateli. Po pečlivém zvážení všech možných kladů a záporů jednotlivých kvalitativních přístupů jsem zvolil etnografickou studii. V rámci studie jsem si potřeboval udělat holistický obraz o drogové komunitě, jejím fungování a vztahu k lokální komunitě, což byl hlavní důvod pro zvolení tohoto přístupu. Ten jsem realizoval dvěma metodami, které se v rámci studie vzájemně vhodně doplňují. Jde především o skryté zúčastněné pozorování a rozhovory s vybranými jedinci pomocí návodu.

iii. Výzkumný soubor

1. Metoda výběru

Pro výběr zkoumaných vzorků jsem zvolil metodu volby kritických případů. Ta umožňuje logické zobecnění a maximum aplikace informací na další případy, neboť co platí pro tento případ, je možné, že platí i pro ostatní případy. (Hendl, 2005, s. 154)

Svoji podstatnou úlohu ve výběru vzorků hrál i fakt, že se v lokální komunitě orientuji, jsem její součástí a členy drogové komunity jsou osoby mně často neznámé. Hostivice není velké anonymní město, takže jste-li jeho součástí máte relativní přehled o dění ve městě. Přesto jsem se rozhodl si zvolit gatekeepera, jakéhosi vrátného, který mi pomohl hlouběji proniknout do problematiky, a dodal mi doporučení ohledně volby jedinců, se kterými jsem následně provedl interview.

2. Etické otázky ve výzkumu

Etická stránka ve výzkumu hraje významnou roli. Zvláště, pokud se výzkum zabývá citlivými tématy, která by mohla mít v případě zveřejnění pro respondenta kriminální dohru.

Všichni účastníci výzkumu, se kterými jsem vedl rozhovor, již dosáhli plnoletosti, pro účast na výzkumu tedy nebyl potřebný souhlas zákonného zástupce. Každý z nich byl předem poučen o tom, že jeho jméno nebude v rámci výzkumu zveřejněno a rozhovor je zcela anonymní. Také jsem se ujistil, že respondent mi poskytuje rozhovor na základě dobrovolnosti a že je seznámen s tím, že pokud by na nějakou otázku odmítl odpovědět, má na to právo. Stejně tak na rozhodnutí přerušit svou účast na výzkumu v kterékoliv fázi rozhovoru.

iv. Metody sběru dat

Pro samotný výzkum jsem vybral dvě metody, které se dle mého názoru pro účel výzkumu nejvíce hodí. Jde o metodu zúčastněného pozorování, pomocí kterého jsem se snažil sblížit s drogovou komunitou. Komunita nebyla předem informována, že je předmětem kvalitativního výzkumu, šlo tedy o skryté zúčastněné pozorování. Umožnilo mi popsat situace, o kterých se můžu domnívat, že by nenastaly, kdyby účastníci byli seznámeni s účelem výzkumu a mojí rolí v něm. Hendl (2005, s. 193) popisuje roli pozorovatele v zúčastněném pozorování takto:

"Pozorovatel nefunguje jako pasivní registrátor dat, který stojí mimo předmětovou oblast, nýbrž se sám účastní dění v sociální situaci, v níž se předmět výzkumu projevuje. Je v osobním vztahu s pozorovanými, sbírá data, zatímco se účastní přirozeně se vyvíjejících

životních situací. To vede k těsnějšímu přiblížení k předmětu a k možnosti odhalit vnitřní perspektivy účastníků."

Pro ujasnění některých zjištění a další prohloubení vědomostí o problematice jsem jako druhou metodu sběru dat zvolil rozhovor pomocí návodu. Ten spočívá v sestavení návodu, podle kterého bude výzkumník při rozhovoru postupovat. Při sestavování návodu jsem vycházel z anamnestického listu drogového uživatele, který mi pro tento účel poskytla kamarádka zabývající se adiktologií. Rozhovor s respondentem jsem si nahrával na diktafon a následně analyzoval.

"Rozhovor pomocí návodu dává tazateli možnost co nejvýhodněji využít čas k interview. Současně umožňuje provést rozhovory s několika lidmi strukturovaněji a ulehčuje jejich srovnání. Pomáhá udržovat zaměření rozhovoru, ale dovoluje tazateli zároveň uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti." (Hendl, 2005, s. 174)

v. Metody analýzy a interpretace

1. Zúčastněné pozorování

Během skrytého zúčastněného pozorování jsem si nemohl dělat terénní poznámky, pouze ve výjimečných situacích, kdy k tomu byla vhodná chvíle. Tento nedostatek jsem vyřešil tím, že jsem si podstatné události a zážitky z pozorování shrnul do jednotlivých bodů vždy potom, co jsem z pozorování přišel domů. Autenticita z poznámek nevymizela a přitom jsem aktuální dění v komunitě zbytečně nenarušoval. Z množství informací získaných v terénu jsem potom vyselekoval ty, které jsou pro výzkum důležité a mají odpovídající výpovědní hodnotu.

2. Rozhovor pomocí návodu

Kromě množství neformálních rozhovorů v rámci pozorování jsem uskutečnil tři rozhovory pomocí návodu, které jsem si nahrál na diktafon a následně je podrobil analýze. Rozhovory pomocí návodu byly značně obsáhlé a pro navázání důvěry s respondentem obsahovali i vedlejší informace, které se nevztahují přímo k tématu výzkumu. Z tohoto důvodu jsem zvolil jako techniku obsahové analýzy shrnující protokol, do kterého jsem zapsal části rozhovoru, které jsou pro výzkum zajímavé a mají odpovídající výpovědní hodnotu. Tímto jsem získal tři shrnující protokoly zachycující životní styl třech mladých uživatelů drog. Soubory informací získaných pozorováním jsem dále podrobil otevřenému kódování, které spočívá v okódování pasáží v textu, které mají specifický význam pro zkoumaný fenomén. Důležité je zachycení

kritických okamžiků a významných momentů, které jako celek slouží k pozdější interpretaci dat.

Okódovaná data, která spolu nějakým způsobem souvisela, jsem následně roztřídil do několika kategorií.

Hodnoty získané rozhovory a pozorováním jsem poté znovu porovnal a interpretoval jako výsledky výzkumu. Na základě výsledků kvalitativního výzkumu, získaných zkušeností a mého osobního názoru jsem v závěrečném resumé shrnul několik doporučení pro lokální primární preventivní program, čímž jsem splnil cíl této práce.

b. Výzkum

i. Základní informace

Výzkum se zabýval životním stylem mladých uživatelů drog v lokalitě města Hostivice. Zda navštěvují školu či zaměstnání, jaké mají životní podmínky v rodině, jak tráví svůj volný čas. Hlavním cílem bylo zjistit, zda je primární prevence v obci pro cílovou skupinu jedinců atraktivní a plní svůj účel nebo zda jde o program bez valného komunitního přínosu. Jako výzkumný vzorek jsem zvolil mladé lidi žijící v lokálním prostředí města Hostivice. Věkové rozmezí zkoumaného vzorku uživatelů je 17 - 22 let v případě zúčastněného pozorování, rozhovory jsem vedl s uživateli ve věku 18 - 20 let.

ii. Drogy užívané v lokalitě

V následujícím přehledu uvádím výčet drog užívaných v lokalitě a jejich stručnou charakteristiku. Ve výčtu jsou uvedeny pouze nelegální nealkoholové drogy. Není zde zohledněn tabák a alkohol, neboť jde o látky volně dostupné plnoletým jedincům a nejsou předmětem výzkumu.

- Marihuana

Marihuana, často slangově označovaná jako "tráva", "hulení", "marjánka" nebo "zelí" se získává usušením samičích rostlin konopí (*Cannabis sativa* a *Cannabis indica*). Hlavní účinnou psychotropní látkou je THC (Tetrahydrocannabinol). Nejčastěji se užívá kouřením marihuanové cigarety (jointu) nebo orálním podáním ve formě jídla.

Účinky marihuany závisí na požitém množství, množství THC v rostlině, tělesné dispozici jedince apod. Nejčastější účinky po požití jsou poruchy myšlení, emocí a vnímání.

"Dávno zapomenuté příběhy se vybavují, vynořují se myšlenky bez zjevných souvislostí. Uživatel nedokáže určit jak se dostal od předchozí myšlenky k té další, změněno je vnímání času a někdy i prostoru. Při velkých dávkách se mohou objevit zrakové i sluchové halucinace. Euforie, nabuzenost, pocit štěstí, veselost, smavost jsou téměř pravidlem. Občas se může objevit v závěrečných stadiích deprese. Uživatel má impulsivní chování. Útlum násilí a agresivity." (Marihuana. DROP-IN. Dropin.cz [online]. 2013 [cit. 2013-12-18]. Dostupné z: <http://www.dropin.cz/index.php/o-drogach/35-marihuana>)

V drogové komunitě nejčastěji užívaná droga, společností zčásti tolerovaná. Díky snadné domácí výrobě, kdy stačí na jaře zasadit semínka a na podzim sklídit úrodu, je v lokální komunitě snadno dostupná.

- Metamfetamin

Metamfetamin, jiným označením pervitin, mezi uživateli známý jako "perník", "piko", "parno" či "peří", je syntetická droga z řad amfetaminů, patřící mezi stimulanty. Má podobu bílého nebo lehce zbarveného prášku, popř. krystalů. Užívá se šňupáním, orálním podáním, kouřením, v extrémních případech nitrožilně.

Po požití celkově stimuluje organismus, uživatel cítí obrovský přísun energie. Je utlumena chuť k jídlu, dlouhodobí uživatelé jsou často nápadní svou vyhublou postavou. Člověk po požití postrádá pocit únavy a potřebu spánku, často je schopný být vzhůru několik dní v kuse. Má utlumené vnímání bolesti. Mozek přijímá daleko více informací a podnětů, není však schopen je všechny zpracovat. Metamfetamin často užívají lidé s nízkým sebevědomím, které si prostřednictvím drogy zvyšují. Navázat kontakt např. s opačným pohlavím pro ně pak přestává být problém. Člověk pocituje zvýšenou schopnost empatie a hovornosti, což je nic netušícím okolím kladně přijímáno.

Hlavní nebezpečí metamfetaminu spočívá v postupném narušování osobnosti a vytvoření psychické závislosti. U dlouhodobějších uživatelů se projevuje nemoc zvaná toxická psychóza, kdy je člověk paranoidní, vztahovačný, mívá sluchové a hmatové halucinace. Často trpí přesvědčením, že je neustále pronásledován svým okolím. V poslední době byl popsán případ uživatele, který pod vlivem toxické psychózy zavraždil svoji matku a prarodiče, neboť se domníval, že se domlouvají na jeho likvidaci.

Po marihuaně druhá nejčastěji užívaná droga v drogové komunitě. Drogovou komunitu dělí na dva tábory. Jedni metamfetamin užívají jako tzv. pracovní drogu, která jim umožňuje

vykonávat fyzickou práci bez přestávky po dobu několika dní. Druzí ji pro své účinky odsuzují, ale často až po osobní zkušenosti s nepříjemným stavem souvisejícím s postupným odezníváním účinků drogy. Dostupnost metamfetaminu v Hostivici není tak snadná jako u všudypřítomné marihuany, metamfetamin je stále brán jako tvrdá droga a mezi uživateli panuje nervozita z toho, že okolí užívání metamfetaminu odhalí a uživatele odsoudí. V drogové komunitě se však vyskytuje několik jedinců, o kterých zbytek komunity obecně ví, že u nich není problém si drogu opatřit. Můžeme tak říci, že metamfetamin je stejně jako marihuana v drogové komunitě denně a snadno dostupný.

- Extáze

Extáze, jinými slovy "koule", "extoška" či "ěčko", je syntetická droga řadící se do stejné skupiny jako metamfetamin, tedy mezi stimulanty. Vyskytuje se v podobě barevných tablet, bílého prášku či gelových kapslí. Tablety mají na sobě často vyražen jednoduchý symbol. Dostupná je převážně mezi příslušníky techno a taneční scény. Užívá se orálně či šňupnutím. Účinnou látkou v tabletě je MDMA (3,4-metylendioxy-N-methylamfetamin), který je však často nahrazován jinými látkami, zejména léky na předpis, veterinárními léky a dalšími různými látkami, takže uživatel nikdy přesně neví složení tablety, což je značně nebezpečné.

Intoxikovaný člověk se cítí veselý, sebejistý a empatický. Necítí únavu, je schopný na party protancovat celé hodiny. Účinky jsou podobné jako u metamfetaminu v kombinaci s lehkými halucinogeny. Právě absence pocitu únavy v kombinaci s nedostatečným doplňováním tekutin může vést až k přehřátí organismu a následnému kolapsu, což je také jedno riziko užívání extáze.

Na rozdíl od marihuany a metamfetaminu extáze výrazně mění vnímání reality. Intoxikovaný člověk má obtíže vykonávat každodenní činnosti. Má silnou potřebu poslechu hudby a tance. Proto je užívání extáze spjato především s víkendovým užíváním na tanečních party. Z těchto důvodů není extáze drogovou komunitou denně vyhledávána. Dalším, a možná tím hlavním, důvodem je nedostatek zdrojů a příležitostí k obstarání extáze.

- Další drogy

Jako další drogy vyskytující se v Hostivici můžeme uvést houby lysohlávky a LSD, syntetický halucinogen. Oboje se v Hostivici vyskytuje nepravidelně v malém množství. Výskyt lysohlávek se řídí podle sezóny hub, která je na podzim. LSD je spjato převážně s

techno subkulturou, která je v Hostvici na útlumu, protože její členové stárnou a má jiné priority, než návštěvy techno parties.

iii. Analýza dat

1. Zúčastněné pozorování

V rámci zúčastněného pozorování, při němž jsem měl možnost sledovat život drogové komunity a jejích členů, jsem dospěl k následujícím výsledkům:

- Do prvního kontaktu s návykovými látkami se jedinci v Hostvici dostávají zpravidla na základní škole. Začíná to tabákem, není výjimkou, že kouří děti již ve třetí třídě.
- S marihuanou má zkušenost 10,5 % žáků na druhém stupni základní školy (výsledky dotazníkového šetření "Drogy a volný čas", 2013)
- Lze vysledovat jistý vztah mezi socioekonomickým postavením rodiny rizikového jedince a náchylností k užívání drog, avšak předpoklad, že jsou více ohroženi jedinci z chudších rodin je často zavádějící.
- Existuje značný rozdíl v tom, jak drogy ovlivňují život jednotlivých uživatelů. Souvisí to zejména s vnitřní odpovědností každého uživatele k sobě samému a se subjektivním nastavením životních priorit uživatele.
- Marihuanu nelze automaticky chápat jako přestupní stanici k tvrdším drogám, valná část uživatelů u marihuany skončí, zkušenosti s tvrdšími drogami jsou na úrovni experimentování.
- Konzumenti marihuany ji berou jako socializační činitel, jehož prostřednictvím se sdružují do skupin a setkávají. Otázka „Jdeš na brko?“ (cigaretu marihuany) má podobný význam, jako tradiční „Jdeš na jedno (pivo)?“.
- Životní styl uživatele metamfetaminu je charakteristický svou nepravidelností. Uživatelé jsou schopni nepřetržité práce po dobu několika dní, po níž následuje obvykle několikadenní spánek. Je však dobré poznamenat, že činnosti často nemají výsledky adekvátní vynaloženému úsilí. Uživatel se pod vlivem metamfetaminu tzv. „zasekne“ u jedné činnosti, u které je schopný vydržet celé hodiny, protože stále není spokojen s pracovním výsledkem a má nutkání výsledek donekonečna pozměňovat.
- Drogová komunita není od okolního světa izolovaná. Naopak se prolíná s lokální komunitou, již je do jisté míry součástí. V drogové komunitě, zejména mezi uživateli marihuany, existuje určitá neformální sociální kontrola. Informace se v komunitě šíří velice

rychle, takže není složité si udržet o jednotlivých členech alespoň minimální přehled. Pokud se u jedince projeví výrazný nárůst patologického chování (nekontrolovatelně pije, užívá drogy v podstatně větší míře, začal experimentovat s tvrdými drogami apod.), pravděpodobně to před svým okolím neутají, minimálně tedy před svými nejbližšími kamarády, kteří mu mohou naznačit, že jeho chování výrazně vybočuje z obvyklých norem.

- Poněkud odlišná situace je u uživatelů metamfetaminu. Užívání metamfetaminu a užívané množství je v drogové komunitě chápáno jako soukromá věc každého uživatele. Má to souvislost s postupným vývojem psychické závislosti, kdy jedinec přestává mít zájem o cokoli, co není nějak spjato s drogou. Uživatel je také extrémně vztahovačný, jakoukoli poznámku či doporučení bere jako útok na svoji osobu.

- Většina uživatelů se nedá označit za problémové uživatele. Problémovými se stávají v případech, že nedokáží plnit své sociální role nebo mají s plněním problémy. Příkladem může být nadměrná absence ve škole spojená se špatným prospěchem, ztráta vůle docházet do zaměstnání, což má za následek výpověď ze zaměstnání apod.

- Ve způsobu trávení volného času můžeme vyzorovat určité odlišnosti podle toho, jakou drogu uživatel užívá. Jedinec intoxikovaný metamfetaminem má tendenci trávit volný čas převážně prací ve společnosti dalších stejně intoxikovaných jedinců. Oproti tomu uživatel marihuany vyhledává ve volném čase především společnost přátel, se kterými sdílí své zážitky a myšlenky pod vlivem drogy. Nejběžnějším místem k setkávání v případě nepříznivého počasí jsou hospody a restaurace v Hostivici, z nichž některé tolerují užívání marihuany přímo uvnitř podniku. V případě příznivého počasí pak uživatelé marihuany tráví svůj volný čas převážně relaxací ve venkovním prostředí.

- Konzumace nealkoholových drog je zhruba v polovině případů doplněna o konzumaci alkoholických nápojů, zejména piva a tvrdého alkoholu. Alkohol je konzumován převážně ve volném čase, zatímco marihuana či metamfetamin se konzumují také v čase pracovním.

2. Rozhovor pomocí návodu

V následujícím přehledu uvádím jednotlivé kategorie, které mi vyplynuly z analýzy rozhovorů:

Kategorie	Obsah kategorie
Pracovní čas	Denní čas vyplněný pracovními povinnostmi, ať už školní docházkou či zaměstnáním. (Ne)spokojenost s náplní, popř. snaha o změnu v pr. čase.
Volný čas	Způsob trávení volného času jako jeden z hlavních determinantů živ. stylu. Aktivní / pasivní trávení vol. času.
Drogová kariéra	Typy a množství užívaných drog. Časová frekvence mezi dávkami. Počátky užívání drog. Vliv drog na životní styl. Názor uživatele na vlastní drog. kariéru. Pohled uživatele na lokální prevenci.
Rodinné zázemí	Vztah uživatele s rodinou. Povědomí rodiny o drog. kariéře jejího člena a míra tolerance. Bydlení s rodinou / v podnájmu.
Socioekonomický status	Socioekonomické postavení v rámci lok. komunity a drogové komunity. Životní úroveň uživatele.
Mezilidské vztahy	Partnerské vztahy. Kamarádské vztahy v komunitě.

Obsah jednotlivých rozhovorů jsem porovnal mezi sebou a rozčlenil do šesti kategorií podle znaků, které v rozhovorech vyjadřovaly určitou podobnost. Výsledná interpretace analýzy rozhovorů je popsána v následující části.

3. Interpretace analýzy

Životní styl zkoumaného vzorku uživatelů drog (věkové rozpětí 17 - 20 let) žijících v Hostivici je závislý na mnoha determinantech. Rozhodně nemůžeme tvrdit, že člověk užívající drogy žije stejným životním stylem jiní uživatelé, avšak můžeme zde nalézt určité podobnosti. Výsledky analýzy jsou pro větší přehlednost seřazeny podle kategorií vzešlých z rozhovorů pomocí návodu.

- Pracovní čas

Pracovní čas je u zhruba poloviny uživatelů determinován docházkou do zaměstnání, čtvrtina se na budoucí zaměstnání připravuje docházkou do školy a poslední čtvrtina je nezaměstnaná (jde zejména o uživatele metamfetaminu s rozvinutou psychickou závislostí), takže jejich pracovní a volný čas splývají v jeden celek. Mezi uživateli převládají dělnické profese (stavebnictví, práce ve skladech) a práce v oblasti služeb, zejména v gastronomickém odvětví.

"V pátek odpoledne si koupím půlku (půl gramu metamfetaminu, pozn. autora), sjedu se a celý víkend můžu dělat na baráku. A v pondělí můžu zas do práce. Šéf má radost, že toho hodně udělám a nic nepozná. Ve středu si můžu třeba vzít volno, stejně se v zimě moc nedělá." Michal, 20 let

U uživatelů navštěvujících střední školu či učiliště nemůžeme říci, že by převládal špatný prospěch a škola je nebavila. Např. Tomáš (18 let) navštěvuje poslední ročník střední dopravní školy:

"Škola mě baví, dostal jsem se, kam jsem chtěl. Od prváku sedím v první lavici, člověk víc vidí a zároveň není profesorce tak na očích. Nestane se mi, že bych u tabule nic nevěděl, i když je nejhůř, mám maximálně trojky, občas čtyřku." Tomáš, 18 let

Mezi pracujícími uživateli se těžko hledá někdo, který by do práce chodil rád a těšil se tam. Zaměstnání je často vnímáno jako nutné zlo, do kterého člověk musí ráno vstát, protože by jinak neměl na živobytí. Platí to zejména u dělnických profesí. Pocit, že člověk dělá něco smysluplného a zčásti naplňujícího můžeme nalézt u kuchařů a dalších pracovníků v gastronomickém průmyslu. Poskytují chuťové uspokojení svým hostům a to vidí jako pozitivní přínos.

"Práce je opruz, ale když vidím, že někomu chutná to co jsem mu uvařil, je to fajn. Po práci si s kolegou dáme vždycky jointa, pívko a rozeberem den. Co se povedlo a co ne." Jakub, 19 let

U nezaměstnaných můžeme pozorovat zpočátku frustraci z neschopnosti nalézt práci, kterou se snaží vyřešit často alkoholem a jinými drogami. Tím vyřeší pouze to, že na problém na chvíli zapomenou, ale nevyřeší tím jeho podstatu. Nebezpečné je to zejména u užívání metamfetaminu, kdy má intoxikovaný uživatel pocit, že dělá něco smysluplného a vidí výsledky své práce, ve skutečnosti však nemusí myslet na svoje skutečné problémy, protože je krátkodobě zaměstnán něčím jiným.

- Volný čas

I když je Hostivice maximálně hodinu jízdy městskou hromadnou dopravou od centra Prahy, není obvyklé, že by uživatelé drog trávili svůj volný čas ve velkoměstě. Volný čas pracujících uživatelů je naplněn především odpočinkem a setkáváním se s přáteli. Nemají jiné povinnosti než docházku do zaměstnání a záleží jen na nich, jak svůj volný čas naplní.

Velkým problémem je nedostatek příležitostí k aktivnímu trávení volného času. Nabídka volnočasových aktivit podléhá všudypřítomné komercionalizaci. Vše závisí na (ne)dostatku finančních prostředků. Mládež má potřebu silných zážitků, na které bude dlouho vzpomínat, zároveň je však neschopná v utváření příležitostí pro takové zážitky. To vede ke stavu znuděnosti, ze kterého je nejjednodušší únik pomocí lehce dostupných drog.

"Ve volném čase se většinou sejdu s kámošema, koupíme si jedničku (1 gram marihuany, pozn. autora) a jdeme ke kámošovi, jehož rodičům to nevadí. Tam se zhlujeme a jen tak sedíme a kecáme. Jako štvě mě to, ale co máme dělat jinýho? Tady jsou akorát hospody a nic jinýho." Tomáš, 18 let.

Tomáš ve své výpovědi přesně shrnul volnočasové možnosti v Hostivici. Pokud člověk není členem nějakého sportovního klubu, nemá zde moc jiných možností, než jít do hospody / restaurace, které jsou v Hostivici zastoupeny v hojném počtu (na cca 7000 obyvatel připadá 16 míst, kde si člověk může dát točené pivo).

Převládá tedy pasivní trávení volného času. Mládež se stává pouhými konzumenty zábavy.

Nedostatek příležitostí si uživatelé z části snaží kompenzovat prací v domácí dílně. V drogové komunitě je několik členů, kteří mají k dispozici garáž s dílnou, ve kterých často vznikají různé podomácku vyrobené dopravní prostředky, úpravy motocyklů a aut, či předměty s často diskutabilním významem. Toto trávení volného času je typické pro uživatele metamfetaminu, který jim umožňuje pracovat dlouhou dobu v kuse. Často však vynaložené úsilí neodpovídá výsledku práce, jak už bylo řečeno.

"Chtěl bych si jednou postavit mojí vlastní motorku, ale zatím na to nemám finance. Tak se aspoň snažím dát do pořádku barák, a když někdo něco přitáhne, že s tím potřebuje pomoc, tak děláme na tom." Michal, 20 let

- Drogová kariéra

Počátky drogové kariéry můžeme u většiny uživatelů vysledovat do doby, kdy navštěvovali základní školu.

"V páté třídě kouřila už půlka třídy. Cítili jsme se jako frajeři. Štvalo mě to dělení na kuřáky a nekuřáky, kdy se nekuřáci s kuřáky nebavili."

"První kontakt s trávou jsem měl ve dvanácti letech skrz devatenáctiletého kámoše. Přišel a říká, že má travu a jdeme se v pátek zhulit. Jako věděl jsem, o co jde, ale neřek jsem, že nejdu. To je jasný." oboje Tomáš, 18 let

"Já kouřím zhruba od čtvrté třídy. Ve staré škole (stará budova školy, dnes budova gymnázia, pozn. autora) jsme kouřili vždycky na záchodě. A když někdo přišel, svedli jsme to na starší."

"V deváté třídě jsme začali chodit za školu ke staršímu kámošovi. Bylo nás vždycky víc ze třídy, dali jsme brko a jen tak seděli a kecali nebo hráli X-box." oboje Jakub, 19 let

Z výpovědí vyplývá, že obvykle dveře do světa drog otvírá starší uživatel, který má již s drogami určité zkušenosti. Cítí se ve skupině mladších silnější, má u nich autoritu. Může také trpět komplexy méněcennosti, kdy je svými vrstevníky nepřijat a tento nedostatek si kompenzuje na mladších jedincích. Lákaní jedinci v prvním okamžiku nepostřehnou nebezpečí a snaží se vůdci party zalíbit. Svoji chybu pochopí obvykle až v pozdějších letech, kdy už jsou třeba na počátku psychické závislosti.

"Byli jsme Vlád'ovi poskoci, štve mě, že jsme neviděli, že nás táhne dolů. Taky mě štve, že nás naučil hulit. Kdyby nebylo jeho, dost možná ani nehulim." Jakub, 19 let

"Strašně mně vadí, že hulim. Asi na rok jsem přestal, v tu dobu jsem zase víc chlastal, ale pak kámošovi přišla matka na jeho přestírnu, tak mi to všechno dal. A jsem v tom nanovo." Tomáš, 18 let

Typický kuřák marihuany v drogové komunitě je na marihuaně méně či více psychicky závislý. Není u něj problém se intoxikovat v podstatě kdykoli během dne. Uživatel s vyšší frekvencí užívání marihuany má celkově pomalejší životní rytmus, hodně času prospí a zbylý čas volný čas vyplňuje sháněním drogy či je ho schopen jen tak prožít, bez nějakého smysluplnějšího cíle. To vede k určité životní stagnaci, uživatel se nerozvíjí, nepracuje na sobě. Je šťastný, když si může s kamarády zakouřit marihuanu a popovídat.

"Když mám volno, tak dlouho spím. Většinou večer předtím celej prohulím a to se pak nedá vstát ráno. Když pak třeba v poledne vstanu, něco dělám chvíli na počítači. Pak se staví kámoš, pokecáme a dáme brko. Pak jen tak zevluju nebo jdeme třeba někam ven." Jakub, 19 let

Jak už bylo zmíněno v popisu zúčastněného pozorování, marihuana se nedá brát automaticky jako přestupní stanice k tvrdším drogám, zejména metamfetaminu. Není výjimkou, že uživatel metamfetaminu zároveň odmítá konzumaci marihuany, která ho v jeho očích pouze zpomaluje a nepřináší mu nic nového.

"Já bych nemoh hulit. Nedělá mi to dobře a vypatlává to. To vidím na svých kámoších. Hulej a pak si nic nepamatují. To já radši něco dělám."

"Perník беру jen proto, že mě to na něm nutí něco dělat. Jsem dost líný a myslím, že kdybych ho nebral, tak nic nestihnu." oboje Michal, 20 let

Uživatel metamfetaminu v drogové komunitě je obvykle člověk s nižším vzděláním, živící se manuální prací. Metamfetamin mu dává energii k práci po dobu několika dní, po nichž následuje dlouhý spánek.

"Z půl gramu vydržím jet pár dní, pak se musím vyspat." Michal, 20 let

"Vadí mi, že беру. Chci s tím přestat, ale momentálně mám tolik práce na baráku a podobně, že to nejde." také Michal

U metamfetaminu je nejčastější způsob aplikace šňupáním, občas ho uživatelé kouří. S nitrožilní aplikací jsem se nesetkal, ani nemám zprávu, že by tento způsob aplikace někdo používal.

Názor na primární protidrogovou prevenci je u uživatelů podobný. Většinou si pamatují, že v rámci školy nějaké programy probíhaly, ale nijak zvlášť je neovlivnily.

- Rodinné zázemí

Mezi členy drogové komunity se nevyskytují vysloveně problémoví uživatelé, vydělávající si na drogy krádežemi, prostitucí apod. Protože jde převážně o mladé lidi mezi 17 - 22 lety, většina z nich sdílí domácnost s vlastní původní rodinou. Mezi rodinnými příslušníky je tolerovaná zejména marihuana, o metamfetaminu v naprosté většině případů vůbec nevědí. Souvisí to s nedostatkem informací mezi rodiči, kteří nedokážou rozpoznat příznaky

intoxikace, popř. ani nemají zájem vědět, co jejich dítě užívá za drogy. Důležité je pro ně udržet status quo, kdy rodina v rámci možností funguje.

"Máma o mně ví, že hulim, ale dokud nedělám průsery, chodím do práce a přispívám jí na nájem, tak je jí to jedno. Říkala, že to je prej lepší, než kdybych chlastal jako táta." Jakub, 19 let

Většina uživatelů pochází z neúplných rodin. Domácnost sdílí většinou s matkou, sourozenci, popř. otčímem, který však ze své podstaty nemá a ani nemůže mít takovou autoritu jako biologický otec. Můžeme se pouze domnívat, zda by úplná rodina odvrátila drogovou kariéru potomka nebo ji pouze oddálila.

- Socioekonomický status

Podle mnou zjištěných informací pocházejí uživatelé drog převážně z vyškolené dělnické třídy, nižší střední a střední sociální třídy. Uživatele marihuany můžeme nalézt napříč společenským spektrem, není výjimkou, že kuřák marihuany pochází z rodiny spadající do vyšší střední třídy, ale stejně tak můžeme narazit na uživatele pocházejícího z druhého konce společenského žebříčku.

Na rozdíl od marihuany je užívání metamfetaminu v lokalitě typické pro uživatele pocházející z nižších společenských tříd, převážně z dělnické třídy, vyškolené dělnické třídy a nižší střední třídy. Je to dáno zejména charakteristikou drogy, které se občas přezdívá "pracovní droga", a nízkou pořizovací cenou. Uživatelé z vyšších společenských vrstev sáhnou radši po kokainu, který je pro uživatele s nízkými příjmy nedostupný.

"To víš, že bych radši bral kokain, to bych ale musel prodat barák abych na to měl." Michal, 20 let

- Mezilidské vztahy

Z vybraného vzorku uživatelů se kterými jsem vedl rozhovor nikdo neměl stálou přítelkyni. Uživatelé to nejčastěji přičítají nedostatku příležitostí k seznámení.

"Holku chci, to jako určitě. Ale kde jí vzít? Tady v Hosti žádný moc nejsou a když jo, tak se mi nelíběj." Jakub, 19 let

Nedostatek příležitostí k seznámení je jedna věc, ale když pohlédneme blíže na životní styl uživatelé drog uvidíme, že život uživatele se točí stále v tom stejném kolečku sociálních

vztahů, ve kterých upřednostňuje kamarádské vztahy se stejným pohlavím, často se odehrávající na těch stejných místech jako je domov, hospoda, druhá hospoda atd., jednoduše míst, kde převažuje mužská populace a kde to novými tvářemi opačného pohlaví zrovna nepřetéká.

V kamarádských vztazích to je trochu jiné. Je samozřejmé, že každý má kolem sebe určitý počet kamarádů, kteří jsou uživateli blízcí a se kterými rád tráví svůj volný čas. V případě dlouhodobých uživatelů metamfetaminu jsou ohroženy i tyto, jinak pevné vztahy. Postupem času a s postupným rozvíjením psychické závislosti se uživatel metamfetaminu dostává do situace, kdy je přehnaně podezřívavý i vůči svému nejbližšímu okolí a i o lidech, které má za své dobré kamarády, nemluví často hezky a obviňuje je z věcí, které se často nezakládají na pravdě. To může později přerůst až v chorobnou paranoii, jeden ze znaků toxické psychózy.

"Mám tu v okolí pár dobrejch kamarádů, aspoň si myslím, že mám. Na druhou stranu vím, že věřit můžu jen sám sobě, protože i ty nejbližší mě můžou jednou podrazit." Michal, 20 let

iv. Výsledky výzkumu

V závěrečném shrnutí výsledků výzkumu odpovím na výzkumné otázky, které jsem uvedl na začátku empirické části.

Jaká jsou specifika životního stylu uživatelů drog v lokální komunitě?

V rámci společenských norem můžeme říci, že životní styl uživatelů drog v Hostivici není problémový. Uživatelé si na drogy vydělávají prací, nepáchají majetkovou trestnou činnost a chovají se v rámci celospolečenských norem přijatelně. To se týká i uživatelů, kteří mají status nezaměstnaný. Nesetkal jsem se s oficiálně nezaměstnaným uživatelem, který by např. pobíral sociální dávky. I nezaměstnaný uživatel si zvládne na živobytí vydělat nepravidelnými brigádami apod.

Uživatelé se pohybují ve stále stejném sociokulturním prostředí, mezi cizími lidmi se necítí dobře a když už se rozhodnou vyrazit např. do Prahy za zábavou, stejně se po nějaké době vrací zpět do Hostivice. Mají problém s navazováním partnerských vztahů.

Volný čas tráví převážně pasivně ve společnosti přátel, se kterými mají společnou zálibu v užívání drog. Typický volný večer se nese ve znamení pití alkoholu a užívání drog, dokud nejsou intoxikováni natolik, že jdou spát (neplatí o uživatelích metamfetaminu).

V životě uživatelů chybí dlouhodobé životní cíle, kterých by uživatelé chtěli dosáhnout. Není tedy výjimkou, že mají pocit, že jejich životy postrádají smysl.

Uživatelův měsíc bychom často mohli rozdělit do dvou částí. Na část "po výplatě" a na část "před výplatou". Při ceně 200 korun za gram marihuany se spolu s ostatními výdaji stává životní styl uživatele marihuany velmi nákladným. V prvních čtrnácti dnech má uživatel obvykle dost peněz na to, aby je mohl utratit za alkohol, drogy a zábavu. Již ale nemyslí, či spíše nechce pomyslet na to, z čeho bude žít těch druhých čtrnáct dní před výplatou. Jednodušší to mají zaměstnanci v gastronomii, kteří mají jídlo dostupné v práci. Uživatelům nechybí ani tak schopnost plánovat dopředu, jako spíš neochota. Radši si prvních čtrnáct dní pořádně užijí a dalších čtrnáct dní budou bez prostředků, než aby žili v normě po celý měsíc.

Životní styl uživatele metamfetaminu je charakteristický svými několikadenními bloky činnosti a spánku. Tento životní styl jim v podstatě znemožňuje normální docházku do zaměstnání, které se řídí pravidelným denním rytmem.

Co vede mladé lidi v lokální komunitě k užívání drog?

Jak vyplynulo z analýzy rozhovorů, v době počátečních experimentů to může být touha se zalíbit již zkušenému uživateli, který začátečníkovi imponuje svým věkem, zkušenostmi, u dívek může hrát roli vzhled a charisma staršího uživatele.

Hlavním důvodem je dle mého zjištění snaha zahnat všudypřítomnou nudu. Mládež nemá dostatek kvalitních příležitostí, jak aktivně naplnit svůj volný čas. V případě, že by si člověk rád zahrál např. tenis či jiný sport, jde to těžko bez toho aby byl členem sportovního oddílu či měl dostatek financí na pronájem kurtu. Přímě v katastru obce se nacházejí tři rybníky, z nichž jeden z nich sloužil v minulosti přímo jako rekreační středisko s koupáním. Dnes se pro špatnou kvalitu vody nedá koupat ani v jednom. Převládá pasivní trávení volného času v podobě sezení doma u počítače, bezcílného bloumání po ulicích a návštěv hospod a restaurací, kde pro nezletilé jedince není problém zakoupit alkohol. Dnešní mládež přitom prahne po silných prožitcích a zážitcích, na které bude moci vzpomínat. Nedostatek takových příležitostí si kompenzuje vandalstvím, alkoholem nebo právě drogami. Ty se můžou jevit jako nejsnazší cesta, jak si přivodit odpovídající prožitek bez zbytečné námahy.

U zkušených uživatelů to potom je snaha zapomenout na své každodenní problémy. Vždyť přece pozorovat spirálu zdánlivě nesouvisejících asociací ve své hlavě, možnost podělit se o ně s kamarády a společně se jim zasmát je daleko příjemnější, než se snažit vyřešit své starosti, které se v daný okamžik jeví jako obtížně řešitelné.

U uživatelů metamfetaminu je pak snaha aspoň na čas zapomenout na své osobní problémy kombinována s uspokojením z manuální činnosti. Výrobě něčeho, co se v danou chvíli pod vlivem drogy jeví jako důležitá a potřebná věc. Dále můžeme zmínit boj proti přirozené lenosti uživatele, který by bez metamfetaminu nedosahoval takových pracovních výsledků, jako pod jeho vlivem.

Jakým způsobem ovlivňují drogy život uživatelů?

Předně je důležité uvést, že se negativně podepisují na zdraví svých uživatelů. Zejména dlouhodobé užívání metamfetaminu, který tlumí chuť k jídlu, vede k viditelné ztrátě hmotnosti. Dlouhodobý uživatel je značně pohublý, chybí mu zdravá barva v obličeji a je víc náchylný k nemocem.

Dlouhodobí uživatelé drog si postupně vytvářejí na droze psychickou závislost. Nemůžou se bez drogy obejít, při déle trvající abstinenci se cítí podráždění, mají špatnou náladu, kterou negativně ovlivňují své okolí.

U pravidelných kuřáků marihuany můžeme pozorovat celkově zpomalený životní rytmus. Člověk více prospí, mozek kuřáka není pod vlivem schopen se soustředit na složitější operace a náročnou intelektuální činnost.

Uživatel metamfetaminu se postupně více a více ponořuje do svého vlastního světa, kde metamfetamin hraje ústřední roli, což může vést až k rozvinutí toxické psychózy. Zároveň, jak už bylo řečeno výše, má rozhozený denní rytmus.

V neposlední řadě užívání drog má na uživatele také ekonomický dopad, kdy mu jeho záliba odčerpá značnou část jeho měsíčního příjmu.

Jaký pohled mají na současný stav prevence sami uživatelé?

Jak už jsem zmínil výše, pokud jde zejména o specifickou primární prevenci, jednoznačný názor uživatelé nemají. Chybí jim představa o tom, co si pod tímto pojmem vlastně představit. Po vysvětlení pojmu byla nejčastější reakce, že si pamatují, že ve škole nějaké programy probíhaly, ale nijak zvlášť je neovlivnily.

Většina uživatelů sama přiznává, že užívání drog není dobré a mělo by se předcházet jejich užívání. Zhruba polovina uživatelů dále uvádí, že kdyby mohli vrátit čas, s užíváním by nezačali.

Jeden uživatel metamfetaminu mi, aniž by o tom věděl, sdělil svůj nápad spadající do nescifické primární prevence. Nápad byl natolik dobrý, že by stál za realizaci. V Hostivici je starý pískový lom, ve kterém se dříve pořádaly technoparty. Dnes je tento prostor nevyužitý. Jeho nápad spočíval ve vybudování přírodního bike parku se zázemím, který by sloužil široké veřejnosti a v němž by byla pro každého možnost si zajezdit na vybudovaných překážkách.

v. Doporučení pro primární prevenci

V rámci mého výzkumu jsem dospěl k přesvědčení, že nejefektivnější primární prevence spočívá v dostatečně bohaté nabídce možností, jak trávit volný čas. V obci funguje nepřehledné množství aktivit zaměřených na děti v předškolním, mladším a starším školním věku. Ty ale přestávají být v období dospívání pro jedince dostatečně atraktivní a naplňující. Navíc cílová skupina těchto aktivit je vymezena horní věkovou hranicí korespondující s ukončením povinné školní docházky. Pro mládež mezi patnáctým až osmnáctým rokem v obci žádná kvalitní a dostatečně atraktivní volnočasová nabídka není. Přitom se jedná z hlediska prevence o věk experimentování s alkoholem a drogami. Věk, kterému by se z hlediska prevence měla věnovat maximální pozornost. Mladí lidé hledají své velké vzory, snaží se nalézt své místo ve společnosti a jsou velice náchylní k různému závadovému chování. Tato skutečnost je dle mého zodpovědnými orgány zcela ignorována.

Mladí lidé mezi patnáctým až osmnáctým rokem mají potřebu se setkávat a hovořit se svými vrstevníky, řešit z pohledu dospělého často malicherné, ale pro ně v daný okamžik životně důležité starosti, navazovat kontakty s opačným pohlavím, dát příležitost první lásce apod. V Hostivici nemají tyto své socializační potřeby kde uspokojit. V létě není problém se v případě pěkného počasí sejít venku, avšak na podzim a v zimě je situace zcela odlišná. Domů si nikoho přivést nemohou nebo nechtějí, venku je zima, ale přesto se chtějí scházet. Možnosti jsou v tu chvíli značně omezené. Ať chtějí či ne, jediná varianta je si jít popovídat do jedné z hospod a restaurací, kterých je v obci značný počet. V nich se navíc jako nejekonomičtější varianta jeví dát si pivo, neboť nealkoholické nápoje jsou podstatně dražší a navíc mají obvykle poloviční objem. Argument, že alkohol je prodejný pouze osobám starším osmnácti let zde neobstojí, realita je jiná. Mládež je tak nevědomky hnána do závadového prostředí, ve kterém by neměla co dělat.

Řešením je dle mého vybudování nízkoprahového klubu, který by byl zaměřen právě na cílovou skupinu mládeže ve věku patnáct až osmnáct let. Prostory na to jsou v obci dostatečné. Obec disponuje rozsáhlou sokolovnou, jejíž kapacita je zcela nevyužita. V klubu

by platila pravidla obvyklá v jiných nízkoprahových centrech. Každý by měl právo kdykoli přijít a zase odejít, vstup by nebyl podmíněn žádnou registrací. V klubu by byla možnost jen tak v teple posedět a popovídat si, pustit si hudbu. Součástí by byly i společenské hry jako kulečnické fotbálek či různé stolní hry. Provoz klubu by zajišťoval sociální pracovník s odborným vzděláním, se kterým by nebyl problém si v případě potřeby popovídat o svých radostech a starostech, poskytl by názor odborníka a nabídl případně řešení. Naprostou špičkou by pak bylo vybavení pro kapelu a zkušebna, ve které by mohli začínající hráči pilovat svůj talent. Nabídka by byla pro mladé natolik atraktivní, že by přišli i přes určitá omezení a pravidla, která by v klubu platila.

Tento přístup je dle mého názoru řešením stále narůstající konzumace alkoholu a návykových látek mezi mládeží. Počáteční investice by se mnohonásobně vrátila v podobě zdravého rozvoje mládeže a snížil by se výskyt sociálně patologických jevů v obci. Pokud by klub fungoval v kombinaci s bike parkem, jehož nápad je rozvinut výše, bylo by to naprosto skvělé.

4. Závěr

V bakalářské práci jsem se zabýval problematikou životního stylu mladých uživatelů drog, žijících v lokální komunitě města Hostivice. Cílem práce bylo na základě analýzy primárního preventivního programu a analýzy životního stylu uživatelů drog navrhnout dílčí zlepšení a inovaci v primárním preventivním programu obce, což se mi myslím v rámci možností podařilo.

Z analýzy životního stylu drogových uživatelů vyplývá, že nejčastějším důvodem, proč mládež začíná experimentovat s drogami, je nedostatek příležitostí ke kvalitnímu trávení volného času. To bývá často podpořeno také členstvím v závadové partě, která se obvykle vytvoří kolem závadového neformálního vůdce. Často se jedná o jedince, který je vyčleněn z kolektivu svých vrstevníků a svůj nedostatek si kompenzuje v partě mladších a k němu vzhlížejících jedinců.

Dvěma hlavními drogami užívanými v lokalitě jsou marihuana a metamfetamin. Konzumace jedné ovšem není podmínkou k přestupu k jiné, tvrdší droze.

Drogy významným způsobem ovlivňují život svých uživatelů, avšak ne do té míry, abychom mohli hovořit o problémových uživatelích.

Životní styl uživatelů drog je pak z části determinován charakteristikou užívané drogy. Marihuana zpomaluje životní rytmus svého uživatele, zatímco metamfetamin dělá životní rytmus nepravidelným a dělí ho do bloků, kdy je uživatel pod vlivem a kdy dospává spánkový deficit.

Primární prevence zaměřená pouze na žáky základních škol a její chybějící návaznost na jedince, kteří ukončí povinnou školní docházku, není zcela dostatečná, chybí zde preventivní program zaměřený právě na jedince mezi patnáctým až osmnáctým rokem života.

Tento nedostatek lze spolu s nedostatkem volnočasových aktivit vyřešit vybudováním nízkoprahového klubu, který by zajišťoval nepřímou primární prevenci právě pro tyto jedince.

5. Seznam použité literatury a odborných pramenů

- BLÍŽKOVSKÝ, B. Systémová pedagogika: pro studium a tvůrčí praxi. Vyd. 1. Ostrava: Amosium servis, 1992, 303 s. ISBN 80-85498-18-9.
- KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- LEPALCZYK, Pod redakcją Tadeusza Pilcha i Ireny. Pedagogika społeczna: człowiek w zminiającym się świecie. Wud. 2., rozszerzone i popr. Warszawa: Wydawn. „Żak“, 1995. ISBN 978-838-6770-090.
- LINHART, J., VODÁKOVÁ, A., PETRUSEK, M.. Velký sociologický slovník. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, 2 sv. ISBN 80-7184-311-3.
- PECK, M. V jiném rytmu: vytváření komunit. [1. vyd.]. Olomouc: Votobia, 1995, 251 s. ISBN 80-85619-77-6.
- KINKOR, M. Komunitní práce. In MATOUŠEK, O. Metody a řízení sociální práce. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-548-2.
- MATOUŠEK, O. Metody a řízení sociální práce [online]. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 380 s. ISBN 80-7178-548-2.
- DUFFKOVÁ, J., URBAN, L., DUBSKÝ, J. Sociologie životního stylu. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 237 s. ISBN 978-80-7380-123-6.
- ŠÍROVÁ-NOVOTNÁ, V., SCHIMMERLINGOVÁ, V. Sociální práce: její vývoj a metodické postupy. Dotisk. Praha: Karolinum, 1992, 128 s. ISBN 80-7066-483-5.
- MIOVSKÝ, M. Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování: człowiek w zminiającym się świecie. Vyd. 1. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012, 220 s. ISBN 978-80-87258-89-7.
- MCGRATH, Y. Prevence užívání drog mezi mladými lidmi: přehled dostupných informací: nejnovější výzkumné poznatky. 1. vyd. v jazyce českém. Překlad Jiří Bareš. Praha: Úřad vlády České republiky, c2007, 70 s. Monografie (Úřad vlády České republiky), no. 11. ISBN 978-808-7041-161.

GALLÀ, M., AERTSEN, P., DAATLAND, Ch., DESWERT, J., FENK, R., FISCHER, U. (2005). Jak ve škole vytvořit zdravější prostředí. Příručka o efektivní školní drogové prevenci. Praha: Úřad vlády ČR.

BÉM, P., KALINA, K. (2003). Úvod do primární prevence – východiska, základní pojmy a přístupy. In: Kalina K. et al. (2003). Drogy a drogové závislosti – mezioborový přístup. Kap. 10/1. Praha: Úřad vlády ČR.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. Psychologický slovník. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X

HENDL, J. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, 407 s. ISBN 978-80-262-0219-6.

PECHÁČKOVÁ, J. Minimální preventivní program školy, 2013

PECHÁČKOVÁ, J. Vyhodnocení minimálního preventivního programu za školní rok 2012/2013, 2013

Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009 - 2012, MŠMT, 2009.

Národní strategie protidrogové politiky na období 2010-2018, Úřad vlády České republiky

ČERNÝ, M., LEJČKOVÁ, P. 2007 Systémový přístup k prevenci užívání návykových látek in Zaostřeno na drogy 2/2007, Úřad vlády České republiky, Univerzita Karlova 1. LF v Praze a VFN v Praze Klinika adiktologie

MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, L., ZAPLETALOVÁ, J., NOVÁK, P. (Eds.) (2010). Primární prevence rizikového chování ve školství. Praha: Sdružení SCAN, Univerzita Karlova v Praze & Togga.

MojeŠkola.net: Vzdělání, výběr povolání, autoevaluace. In: MojeŠkola.net: Vzdělání, výběr povolání, autoevaluace [online]. 2001. vyd. [cit. 2013-12-06]. Dostupné z: <http://mojeskola.net/files/samsebou2001.doc>

Marihuana. DROP-IN. Dropin.cz [online]. 2013 [cit. 2013-12-18]. Dostupné z: <http://www.dropin.cz/index.php/o-drogach/35-marihuana>

Souhlasím s tím, aby moje bakalářská práce byla půjčována ke studijním účelům.
Žádám, aby citace byly uváděny způsobem užívaným ve vědeckých pracích a aby se
vypůjčovatelé řádně zapsali do přiloženého seznamu.

V Praze dne

.....

Podpis

Pořadové číslo	Jméno čtenáře	č. ISIC karty	Bydliště	Datum